ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

АРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Год выдання 38-ы
№ 99 (2459)
16 снежня 1969 г.
АЎТОРАК
Цана 4 кап.

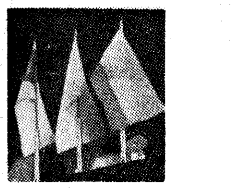

У АДНЫМ СТРАІ

У Мінску, у памяшканні Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы адбыўся ўрачысты сход актыву Беларускага аддзялення Таварыства савецка-чэхаславацкай дружбы, прысвечаны месячніку савецка-чэхаславацкай дружбы і 26-й гадавіне Дагавору аб дружбе, узаемнай дапамозе і пасляваенным супрацоўніцтве паміж Савецкім Саюзам і Чэхаславакіяй. Наш карэспандэнт В. Салаўёў сустрэўся з некаторымі ўдзельнікамі сходу, з чэхаславацкімі гасцямі і папрасіў іх падзяліцца думкамі наконт гэтай важнай падзеі.

З САВЕЦКІМ САЮЗАМ НА ВЕЧНЫЯ ЧАСЫ!

Густаў ЧЭХ,
старшыня Цэнтральнага камітэта Славацкага аддзялення Таварыства чэхаславацка-савецкай дружбы.

— Я вельмі ўсхваляваны тым сардэчным прыёмам, які аказаны чэхаславацкай дэлегацыі на беларускай зямлі. З той хвіліны, калі мы ступілі на вашу зямлю, мы адчуваем цеплыню і ўвагу савецкіх людзей. Кожны з нас яшчэ раз здолеў пераканацца, што дружба нашых народаў, змацаваная і загартаваная ў баях з фашызмам, засталася шчырай і вернай.

Цяжкім, трывожным быў для нашай краіны 1968 год. Карыстаючыся абстаноўкай, якая ўзнікла ў краіне пасля студзеньскага пленума ЦК Камуністычнай партыі Чэхаславакіі, варожыя сацыялізму сілы вырашылі перайсці ў наступленне. У той час, як у краіне расло напружанне, у штабах НАТО зноў узнікла «чэхаславацкае пытанне», зноў на парадак дня быў пастаўлены стары кліч Далеса «Захад павінен вярнуць Чэхаславакію ў сваё ўлонне». Зараз мы на неабвержных фактах здолелі пераканацца ў гэтым.

Адкак, «дабрадзеі», якія і ўдзень і ўначы «пакутуюць» за лёс нашага народа, жорстка пралічыліся. Яны забыліся, што за нашай спіной знаходзіцца несакрушальная магутнасць сацыялістычнай садружнасці. Менавіта гэтая сіла з самага пачатку выключала магчымасць прамога ўмяшальніцтва Захаду ў вырашэнне лёсу нашага народа. Усім, відаць, вядома, старая славацкая казка пра п'янага чорта, якога не пусцілі ў пекла праз дзверы. Чорт аказаўся спрытным — пралез праз шчыліну. Вось так і контррэвалюцыйянеры хаваліся пад маскай «сяброў сацыялізма», выбраўшы спосаб «ціхай контррэвалюцыі», захапіўшы сродкі масавай інфармацыі — прэсу, радыё і тэлебачанне, — пачалі планамерную кампанію «за чыстую дэмакратыю» і так званы «лібералізаваны сацыялізм».

Мне ўспамінаюцца дні, калі мы з таварышамі па зброі ў гарах і лясах Славакіі грамілі гітлераўскіх малойчыкаў. Тады было зразумела, дзе вораг. Мы бязлітасна знішчалі яго. Цяпер жа многім нашым таварышам давялося прайсці праз горан сумненняў і выпрабаванняў. Аднак большасць з іх, асабліва тыя, хто партызаніў у гарах, у час здолелі распазнаць ворагаў.

Зараз становішча ў краіне стабілізуецца. Да нас у Камітэт таварыства чэхаславацка-савецкай дружбы прыходзяць тысячы пісьмаў, тэлеграм, а то, як гэта гавораць у вас, «ходакоў», якія просяць запрасіць да сябе ў госці савецкіх воінаў, якія часова знаходзяцца ў Чэхаславакіі. Радуе тое, што вялікую актыўнасць у гэтым пачыне праяўляе большая частка нашай моладзі.

Некалькі тыдняў назад у нас у Браціславе знаходзіліся савецкія артысты з Эстоніі. Я прысутнічаў на гэтым канцэрце. І калі я паглядзеў у залу, дык убачыў, што большасць месц занята моладдзю...

Работа нашага камітэта цікавая і разнастайная. Мы зробім усё, каб дапамагчы нашай Камуністычнай партыі, ураду выхаваць інтэрнацыяналістычную свядомасць нашага народа. І мы смела можам сказаць — з СССР на вечныя часы!

МЫ ПАМЯТАЕМ ЦЯБЕ, ГЕНЕРАЛ СВОБАДА!

Пётр Маркавіч МАРОЛЬ,
ганаровы грамадзянін горада Браціславы, былы камандзір 93-й Харкаўскай, двойчы Чырванасцяжнай ордэна Суворава дывізіі.

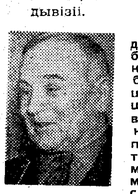

— Нядаўна мне давялося зноў пабыць у Чэхаславакіі. Я разам з маімі баявымі таварышамі быў запрошаны на святкаванне 25-й гадавіны Славацкага паўстання. За гэтыя некалькі дзён мы пабывалі ў многіх месцах, дзе са зброяй у руках, разам з чэхаславацкімі сябрамі ваявалі «за нашу і вашу свабоду». І хоць многае змянілася з таго дня, непазнавальна расквітнелі гарады і сёлы, кожны знаёмы ўзгорак, зарослы травой акоп прымушалі мацней забіцца сэрца... Разам з намі, дрыжачымі ад хвалявання рукамі сціскаючы генеральскую шапку, хадзіў па баявых месцах наш баявы друг — Людвік Свобада...

Кажуць, час развязвае многія вузлы памяці. Але я добра запомніў той дзень, калі да нас у штабную зямлянку, злёгку сутуліўшыся пад нізкаю столлю, зайшоў з усмешкай чэшскі афіцэр. Гэта і быў праслаўлены чэхаславацкі палкаводзец Людвік Свобада. У той час наш корпус рыхтаваўся да штурму Белай Царквы. Свобада са сваёй брыгадай прыйшоў да нас на дапамогу.

Разам з ім, я тады быў начальнікам штаба корпуса, мы дэталёва распрацавалі план наступальнай аперацыі. Яго стратэгічнае і тактычнае рашэнне задачы выклікала сапраўднае захапленне ў нашых афіцэраў. Да таго ж нашы чэхаславацкія сябры падмацавалі яе справай. На баявым сцягу брыгады заззяла першая баявая ўзнагарода — ордэн Багдана Хмяльніцкага.

Калі некалькі месяцаў назад мы сустракаліся з ім у Браціславе, ён сказаў на развітанне:

— Пётр, я не забыў нашай першай баявой аперацыі, не забыў, як абдымаліся мы на вуліцах вызваленай Прагі ў сорак чацвёртым. Не забыў гэтага і наш народ. Пачакай, дай час, і мы дакажам гэта на справе. Тое, што звязвае нашы народы, не змогуць разбурыць нават самыя цяжкія выпрабаванні.

Сёння ў гэтай зале я зноў сустрэўся з маімі чэхаславацкімі сябрамі. Яны прывезлі мне з Браціславы і Брно гарачае прывітанне ад маіх старых баявых братоў, генерала Марцэлі і палкоўніка Грушкі. І няхай не думаюць тыя, хто ўсяляк спрабуе ачарніць нашу дружбу, што ім удасца гэтага дабіцца. Наша дружба спаяна крывёю...

НАРОД ЧЭХАСЛАВАКІІ — ЗА САЦЫЯЛІЗМ!

Іван СЯРДУЛА,
кандыдат мастацтвазнаўства, старшы выкладчык кафедры рускай мовы універсітэта імя Яна Каменскага.

— Многа добрых слоў чуў я ў нас у Браціславе пра беларусаў. І хоць я ўжо не першы раз прыязджаю ў СССР, на беларускую зямлю ступіў упершыню.

Тое, што я тут убачыў, пераўзышло ўсе мае чаканні. Нашы беларускія сябры паказалі нам многія памятныя мясціны. Мы наведалі Курган славы, Музей Вялікай Айчыннай вайны, сустрэліся з рабочымі, студэнтамі, творчай інтэлігенцыяй.

Асаблівае ўражанне на мяне і маіх сяброў зрабіла Хатынь — наша чэшская Лідзіцэ. Нельга без хвалявання стаяць ля яе свяшчэнных камянёў-помнікаў. І хоць мы многа ведалі аб гераічным мінулым вашага народа — гэты дзень назаўсёды застанецца ў памяці.

Зараз у нашым універсітэце ідуць нармальныя заняткі. Даводзіцца наганяць упушчанае. Большасць студэнтаў падыходзіць да вучобы з пачуццём вялікай адказнасці.

Вялікая дружба звязвае нас з вядомымі чэхаславацкімі пісьменнікамі Ул. Міначам і Л. Навамесцкім. Іменна яны ў тыя трывожныя для нашай радзімы дні, калі чорныя сілы рэакцыі спрабавалі ўзяць пад свой уплыў універсітэцкую моладзь, павялі рашучую барацьбу з контррэвалюцыяй. Гарачым і палымяным словам пісьменнікаў-камуністаў яны раскрывалі перад універсітэцкай моладдзю гнілое нутро «ціхіх рэвалюцыянераў» і іх заходніх апекуноў. Ім пагражалі, іх аблівалі брудам, але яны не адступалі, да канца засталіся вернымі справе партыі.

Аднойчы на сустрэчы з заходнімі журналістамі карэспандэнты многіх буржуазных газет задавалі нашым студэнтам правакацыйныя пытанні:

— Навошта вам дружба з СССР? Ці не лічыце вы сябе сляпымі кацянятамі, якіх ашукваюць камуністы?

Ох, і пралічыліся ж заходнія пісакі. Хлопцы прывялі ў адказ такія пераканаўчыя аргументы, пасля якіх прыпёртыя да сцяны служкі жоўтай прэсы былі вымушаны адступіць.

Аднак, не ўсе яшчэ ўсвядомілі да канца ўсю вастрыню сучаснага становішча. Ёсць яшчэ такія, хто спрабуе ўсяляк адмежавацца ад некаторых мерапрыемстваў, напускаюць на сябе выгляд пасіўных назіральнікаў. Але мы ведаем, што працэс кансалідацыі немагчыма правесці адразу. Гэта цяжкі і карпатлівы працэс, які патрабуе вялікага напружання ўсіх нашых людзей.

На кафедры, дзе я выкладаю рускую мову і літаратуру, многія студэнты цікавяцца творамі беларускіх пісьменнікаў. Вялікую цікавасць выклікала кніга Івана Шамякіна «Сэрца на далоні» і іншыя творы гэтага пісьменніка. Вось і зараз, калі я ад'язджаў у Мінск, студэнты прасілі мяне прывезці новыя кнігі беларускіх паэтаў і празаікаў. Думаю, што падобнае знаёмства з літаратурай братняга народа дапаможа многім даведацца праўду аб нашых сябрах.

МЫ ВЕРЫМ ВАМ, БРАТЫ ПА ЗБРОІ

Іван Дзмітрыевіч ВЯТРОЎ,
намеснік старшыні Беларускага аддзялення Таварыства савецка-чэхаславацкай дружбы, аўтар кнігі «Браты па зброі», былы камандзір партызанскага злучэння.

— Ян Беднар, Андржэй Аравек, Вільям Шалговіч, Міхаіл Шула — гэтыя чэхаславацкія прозвішчы гучалі разам з рускімі і беларускімі на вячэрняй партызанскай паверцы. Разам з нашымі хадзілі гэтыя хлопцы на «жалезку», ліквідавалі зондэркаманды, з крыкам «ура» хадзілі ў атакі. Многія не вярнуліся дамоў на радзіму. Іх магілы засталіся ў нас, у Беларусі, як магілы нашых салдат у Чэхіі і Славакіі.

Яны і зараз байцы. Калі контррэвалюцыйныя сілы спрабавалі звергнуць у краіне сацыялізм, яны сталі ў баявым авангардзе рабочага класа. Дзесяткі пісьмаў з Чэхаславакіі прыносіў мне паштальён у тыя дні. І ў кожным з іх мае баявыя таварышы давалі клятву на вернасць. Я ні на секунду не сумняваўся ў іх.

З вялікай увагай я прачытаў у «Правде» прамову таварыша Густава Гусака на вераснёўскім пленуме ЦК КПЧ, у якой ён гаварыў, што партыя зноў набывае дзеяздольнасць і баяздольнасць, што правакацыі антысацыялістычных сіл завяршыліся паражэннем іх арганізатараў і ўдзельнікаў. І я цвёрда перакананы, што сярод сумленных камуністаў, якія далі сакрушальны адпор правакатарам, былі і мае баявыя сябры.

Зараз, калі мы святкуем 26-ю гадавіну падпісання Дагавору аб дружбе паміж сацыялістычнай Чэхаславакіяй і Савецкім Саюзам, наша Беларускае аддзяленне таварыства савецка-чэхаславацкай дружбы вядзе вялікую работу па яе дастойнай сустрэчы. Арганізоўваюцца творчыя сустрэчы, робіцца абмен турысцкімі групамі, праводзяцца сходы, прысвечаныя гэтай знамянальнай даце. І хоць многае яшчэ трэба зрабіць, каб аднавіць той шчыры братэрскі дух дружбы паміж нашымі народамі, — мы верым у нашых сяброў. Разам мы можам зрушыць з месца любыя горы.

БАРАЦЬБА ПРАЦЯГВАЕЦЦА

Яўгеній Аляксеевіч ЗАЙЦАЎ,
народны мастак БССР, член Беларускага аддзялення Таварыства савецка-чэхаславацкай дружбы.

— Даўняя дружба звязвае творчых работнікаў Беларусі і Чэхаславакіі. Нягледзячы на чорныя хмары, якія былі з'явіліся на гарызонце нашых сяброўскіх адносін, мы ні на секунду не сумняваліся ў нашых выпрабаваных сябрах. Так яно і здарылася. Чэхі і славакі, якім дарагі лёс краіны і яго мастацтва, занялі прынцыповую пазіцыю па кансалідацыі і стабілізацыі ў жыцці грамадства. Новыя работы многіх мастакоў, скульптараў, кінематаграфістаў Чэхаславакіі ўбіраюць у сябе лепшыя традыцыі сацыялістычнага рэалізму. Іменна яны і сталі апорай партыі ў цяжкі час, яны, а не тая «творчая інтэлігенцыя», якая з пенай на вуснах аблівала брудам камуністаў, узнімала на шчыт рэакцыйныя ідэі буржуазнай рэспублікі Масарыка, утойвала ад народа сапраўднае становішча ў краіне.

Прагрэсіўная інтэлігенцыя Чэхаславакіі, верная сваёй Камуністычнай партыі, верная ідэям марксізма-ленінізма, — перамагла. Я ўпэўнены, што гэтая перамога маіх чэхаславацкіх братоў па мастацтве ўмацуе іх творчыя крылы, прывядзе да творчага ўзлёту.

ЛЕНІН 100

ЛЕНІН І МАГІЛЁЎШЧЫНА

У сваіх работах Уладзімір Ільіч Ленін неаднаразова прыводзіў прыклады з цяжкага дарэвалюцыйнага жыцця рабочых і сялян Магілёўскай губерні. І гэта не раз упамінаецца на выстаўцы «Ленін і Магілёўшчына», якую заканчваюць абсталёўваць супрацоўнікі абласнога краязнаўчага музея.

Яна аб'ядноўвае раздзелы: «Магілёўшчына ў ленінскіх працах», «Першы з'езд РСДРП», «Пачатак рэвалюцыйнага ўздыму», «Першая руская рэвалюцыя», «Вялікі Кастрычнік і перамога Савецкай улады на Магілёўшчыне», «Магілёўшчына за гады Савецкай улады».

Сярод экспанатаў юбілейнай выстаўкі вялікую цікавасць уяўляюць фотакопіі пісьмаў сялян вёскі Рудня былога Аршанскага павета У. І. Леніну і асабісты адказ Уладзіміра Ільіча, пісьмо студэнтаў Магілёўскага палітэхнічнага тэхнікума правадыру, шматлікія фотакопіі ленінскіх артыкулаў і іншых дакументаў.

Не меншую цікавасць выклікаюць і два бюсты Ільіча, захаваныя ад ворага ў гады Вялікай Айчыннай вайны, а таксама многія іншыя дарагія ленінскія рэліквіі.

Самы вялікі раздзел — «Магілёўшчына за гады Савецкай улады» — раскажа наведвальнікам аб вялікіх сацыяльных, культурных і эканамічных пераўтварэннях, якія адбыліся ў гарадах і сёлах вобласці, аб паспяховым ажыццяўленні неўміручых ленінскіх ідэй.

На базе стацыянарнай будзе арганізавана і перасоўная выстаўка, якая да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна пабывае ва ўсіх раёнах вобласці.

С. ВАНІН.

НА ЭКРАНЕ — АДНАВЯСКОЎЦЫ

Цяжкі шлях станаўлення прайшоў калгас «17 верасня». Але цяпер ён — адзін з лепшых. Мінулым летам знік тут апошні хутар. Зараз цэнтр арцелі — вёска Бабічы нагадвае гарадскі пасёлак. Даходы калгаса ўзраслі настолькі, што ён змог асігнаваць больш 200 тысяч рублёў на будаўніцтва арцельнай бальніцы. Яна ўжо дзейнічае. Тут ёсць усе неабходныя пакоі, сучаснае медыцынскае абсталяванне. А для медработнікаў ёсць утульныя кватэры ў інтэрнаце.

Непазнавальна змяніліся і людзі. Многія з іх маюць вышэйшую і сярэднюю спецыяльную адукацыю. Іншыя, як напрыклад, Зінаіда Гінько, Мікалай Арэхаў, вучацца завочна. Багацее арцель — багацеюць калгаснікі. Сёлета яны атрымалі па 24 цэнтнеры збожжа з гектара, а грашовы даход гаспадаркі пераваліў за мільён. У гэтым — відавочная заслуга такіх хлебаробаў, як старшыня калгаса Герой Сацыялістычнай Працы Леанід Канстанцінавіч Пугаўка, кавалеры ордэна Леніна Аляксандр Лук'янёнак і Вера Ляшонак, ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Галіна Грыцкевіч і Еўдакія Савіцкая і дзесяткі іншых.

Аб сённяшнім жыцці хлебаробаў калгаса «17 верасня» расказваецца ў новым дакументальным фільме «Сельскія будні». Ён дэманстраваўся ў нас у дні III Усесаюзнага з'езда калгаснікаў. Хлебаробы ўбачылі на экранах сваіх аднавяскоўцаў, саміх сябе, яшчэ раз убачылі тыя змены, што адбыліся ў іх жыцці за гады савецкага ладу. З цікавасцю глядзяць гэты фільм і ў іншых калгасах Глыбоччыны.

В. КАРПОВІЧ.

Магілёўскае культасветвучылішча імя Крупскай... Больш сарака гадоў працуе яно. За гэты час навучальная ўстанова выпусціла каля шасці тысяч спецыялістаў. Яны працуюць у клубах і бібліятэках, у прафесіянальных і аматарскіх калектывах.

Чатыры гады вучацца будучыя культасветработнікі. І не толькі вучацца, яны і выступаюць, паказваюць сваё майстэрства. Не злічыць усе тыя канцэрты, якія далі ў гарадах і вёсках вобласці акадэмічны хор вучылішча, ансамбль народнай песні і танца «Крыніцы», ансамбль баяністаў, вакальныя ансамблі «Бярозка», «Вясёлка», тэатр-студыя.

На здымках вы бачыце ўдзельнікаў вакальнага ансамбля «Бярозка» на рэпетыцыі і студэнтаў-выпускнікоў тэатральнага аддзялення, якія рыхтуюць дыпломны спектакль па п'есе «Жанаты жаніх» І. Кузняцова і Г. Штайна.

Фота М. МІНКОВІЧА.

НА КРЫЛАХ ДРУЖБЫ

Са сцэны многіх мінскіх залаў разам з беларускімі і рускімі мелодыямі і песнямі часта гучаць в'етнамскія і афганскія, венгерскія і ганскія, кубінскія і арабскія. А іх выканаўцамі з'яўляюцца юнакі і дзяўчаты розных кантынентаў, што навучаюцца ў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных установах беларускай сталіцы. Іх выступленні, як правіла, карыстаюцца вялікім поспехам.

Бурнымі апладысментамі кожны раз сустракаюцца выступленні венгра Іожэфа Ленхарда, студэнта політэхнічнага інстытута і яго сяброў з універсітэта — ліванца Амідзі Жака Антуана і юнака з Лацінскай Амерыкі Аркангела Бесэра. Актыўны ўдзел у мастацкай самадзейнасці прымаюць в'етнамскія студэнты.

Інтэрнацыянальныя канцэртныя брыгады — пажаданыя госці на фабрыках і заводах. Не раз апладзіравалі ім камвольшчыкі і трактаразаводцы, рабочыя гадзіннікавага завода і абутковага аб'яднання «Прамень». Цёпла сустракалі зарубежную моладзь у Маладзечна і Валожыне, Барысаве і Дзяржынску, Мядзелі і Вілейцы. І ўсюды ёй спадарожнічаў поспех. Зараз усе калектывы замежных студэнтаў прымаюць удзел ва Усесаюзным інтэрнацыянальным фестывалі мастацкай творчасці, прысвечаным 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Пераможцы агляду навучальных устаноў рыхтуюцца зараз да гарадскога туру. Побач з харавымі калектывамі выступаюць харэаграфічныя групы, вакальныя ансамблі, салісты. У іх рэпертуары паявіліся новыя творы, прысвечаныя У. І. Леніну, савецкай дзяржаве, камсамолу, многія песні савецкіх кампазітараў, беларускія народныя танцы.

Паявіліся і самадзейныя аўтары. Так, студэнт БДУ імя У. І. Леніна Амідзі Жак Антуан у фестывальны рэпертуар уключыў песню, словы і музыку якой ён напісаў сам. Некалькі замежных студэнтаў свае вершы прысвяцілі У. І. Леніну.

Лепшыя калектывы выступяць у заключным канцэрце гарадскога фестывалю. Яго пераможцаў чакаюць ганаровыя граматы Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР, Мінскага гаркома камсамола, каштоўныя падарункі. Група пераможцаў гарадскога фестывалю выступіць у заключным канцэрце ў Маскве, які будзе праведзены напярэдадні 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна.

У праграме інтэрнацыянальнага фестывалю не толькі канцэрты мастацкай самадзейнасці, але і ўдзел калектываў замежных студэнтаў у вечарах інтэрнацыянальнай дружбы на прамысловых прадпрыемствах, у ВНУ, школах.

Замежныя студэнты будуць выязджаць у раённыя цэнтры, калгасы і саўгасы, дзе пазнаёмяць савецкіх людзей з нацыянальным мастацтвам народаў свету.

А. ЮЗЭФОВІЧ,
намеснік загадчыка аддзела Мінскага гаркома камсамола.

Іван МУРАВЕЙКА

ХАТЫНЬ — САНГМІ

Чуеце — звоняць званы у Хатыні,
Ні на мінуту не замаўкаюць.
Чуеце — звоняць званы у Хатыні.
Мёртвыя гэта жывых заклікаюць...

Яны не ўваскрэснуць ніколі,
ніколі.
Яны ўжо не ўбачаць ні сонца,
ні поля.
Яны ўжо ніколі не засмяюцца,
Ніколі крынічнай вады не
нап'юцца.

Нікому нідзе яны зла не зрабілі,
А іх — забілі,
Жывымі спалілі.

Чуеце — звоняць званы ў Хатыні,
Ні на мінуту не замаўкаюць.
Чуеце — звоняць званы у Хатыні,
Мёртвыя гэта жывых заклікаюць.

Яны заклікаюць:
— Помніце, людзі!
Помніце, людзі! Помніце!
Няхай больш ніколі такое не
будзе!
Няхай не паўторыцца!

І мёртвым клянуцца жывыя:
— Родныя, любыя, дарагія!..
Помніць вас будзем заўсёды,
вечна!
Рана гэтая — невылечная.

Няхай жа ніколі, ніколі, ніколі
Нідзе не паўторыцца болей такое!

І раптам — застыла ў жылах
кроў:
Хатынь паўтарылася зноў...

Хоць вёску завуць не Хатынь,
а Сангмі,
Там, што і ў Хатыні, зрабілі
з людзьмі...

Яны не ўваскрэснуць ніколі,
ніколі.
Яны ўжо не ўбачаць ні сонца,
ні поля.
Яны ўжо ніколі не засмяюцца,
Ніколі з Меконга вады не
нап'юцца.

Нікому, нідзе яны зла не зрабілі,
А іх — забілі,
Жывымі спалілі.
Фашысты Хатынь спалілі.
Фашысты Сангмі спапялілі.

Чуеце — плача В'етнам над
Сангмі.
Плача без слёз, бо ўсе выплаканы.
Клятву в'етнамцы даюць над
Сангмі,
На бітву ідуць, на вялікую.

У Беларусі — Хатынь.
У В'етнаме — Сангмі.
Невылечныя раны на сэрцы
Зямлі.

У Хатыні звоняць званы.
Дыміцца яшчэ Сангмі.

Чуеце, людзі!
Бачыце, людзі!

Пераклічка сельскіх клубаў

РУКУ ДРУЖБЫ ПАДАЛІ...

М. ШМАТКОЎ,
нам. начальніка Упраўлення культуры Віцебскага аблвыканкома

Гэты вечар у клубе калгаса «Новыя Гараны» не быў падобны на іншыя. З цікавасцю разглядалі хлебаробы новы «баявы лісток» і замалёўкі гарадскіх мастакоў на тэмы сельскага жыцця. Яшчэ больш цікавы быў канцэрт: літаральна кожны нумар самадзейных артыстаў з полацкага гарадскога Дома культуры ўзнагароджваўся апладысментамі.

Гарадскі Дом культуры перадаў калгаснаму клубу касцюмы для харавога калектыву, тры карціны, люстру. Мастакі Дома культуры падрыхтавалі маляўнічыя стэнды, прысвечаныя юбілею У. І. Леніна, калгаснаму жыццю.

Сёлета калектыў Дома культуры наведаў з канцэртамі свой падшэфны калгас 9 разоў, а ўвогуле перад хлебаробамі раёна выступіў больш як 40 разоў. Актывісты Дома культуры дзяліліся сваім вопытам і ведамі з сельскімі культработнікамі. Рэжысёр народнага тэатра Дома культуры Мікалай Манохін, кіраўнік танцавальнага калектыву Віктар Алейнікаў, інструктар Марыя Фурс, дырэктар Дома культуры Леанід Казлоў памаглі калгаснай самадзейнасці падрыхтаваць некалькі канцэртаў, прыцягнулі яе да ўдзелу ў конкурсе, прысвечаным ленінскаму юбілею.

Добрай думкі сельскія працаўнікі аб выступленнях мастацкай самадзейнасці Полацкага завода шкловалакна, фабрыкі бытавых паслуг, педагагічнага вучылішча, ліцейна-механічнага завода, мясакамбіната, чыгуначнага клуба і інш.

Развіццё і ўмацаванне шэфскіх сувязей вылілася ў тыдні гарадской культуры на сяле. У гэтыя дні адбываліся не толькі масавыя выезды канцэртных брыгад і агітбрыгад, але выязджалі і фатографы, лектары. Такія тыдні ў Полацкім раёне праводзяцца не першы год. Сёлета калектывы мастацкай самадзейнасці Полацка і Наваполацка правялі чарговы масавы выезд на сяло напярэдадні абласной канферэнцыі калгаснікаў. Характэрна, што ў сёлетніх выездах прынялі ўдзел мадэльеры, закройшчыкі, майстры прыкладнога мастацтва. За перыяд «Асенняга тыдня» гарадскія артысты пабывалі ў 19 сельскіх і калгасных клубах.

Ёсць шмат павучальнага ў развіцці шэфскіх сувязей горада і вёскі ў Аршанскім раёне.

Першы тыдзень культуры на сяле культработнікі Оршы правялі ў 1968 годзе. Тады ў ім прыняло ўдзел дзевяць падрыхтаваных па спецыяльнай праграме мастацкіх агітбрыгад. Яны выступілі ў 30 брыгадах прыгарадных калгасаў раёна, а потым яшчэ і ў 27 вёсках суседняга Дубровенскага раёна.

Асабліва частымі гасцямі на сяле бываюць актывісты клубнай работы аршанскага завода «Чырвоны барацьбіт», ордэна Леніна ільнокамбіната, Дома культуры чыгуначнікаў, завода «Чырвоны Кастрычнік», клуба будаўнікоў, завода «Легмаш» і інш. Іх сіламі толькі ў гэтым годзе паказаны хлебаробам 123 канцэрты і спектаклі.

Шэфы заўсёды прымалі ўдзел у падрыхтоўцы і правядзенні свят Вясны, Ураджаю, Снежнага фестывалю, у правядзенні ўрачыстасцей з повада рэвалюцыйных свят.

Цікава, што і адміністрацыя прадпрыемстваў не стаіць ад гэтага ўбаку. Часта яна абмяркоўвае парадак і праграму выступленняў. Адказныя работнікі многіх прадпрыемстваў, гаркома партыі і гарвыканкома выступаюць з лекцыямі ў калгасах і саўгасах.

Маюць свае падшэфныя калгасы і саўгасы ўсе клубныя ўстановы Віцебска, парк культуры і адпачынку. 25 разоў выступаў у калгасах вобласці калектыў віцебскага гарадскога Дома культуры, у тым ліку сем разоў — у падшэфным прыгарадным калгасе «Запаветы Ільіча». Нядаўна наведалі яны і найбольш далёкія калгасы і саўгасы Гаралоцкага раёна.

Дом культуры будаўнічага трэста № 9 Віцебска падтрымлівае сувязі з рабочымі саўгаса «Віцебскі». Сёлета артысты-будаўнікі восем разоў выступілі ў брыгадах саўгаса. Нядаўна ў цэнтральнай брыгадзе саўгаса адбыўся вечар «Славы працы», а цяпер рыхтуецца «Вечар дружбы» будаўнікоў і хлебаробаў, які адбудзецца ў Доме культуры будаўнікоў. Усе вечары праходзяць пад дэвізам «Саюз сярпа і молата».

Усяго аматарскія творчыя калектывы Віцебска за два апошнія гады выступілі перад хлебаробамі вобласці каля 250 разоў.

Само сабою разумеецца, што шэфскія сувязі не абмяжоўваюцца толькі правядзеннем «тыдняў» і «дэкад». Наадварот, «тыдні» і «дэкады» толькі дапаўняюць і расшыраюць гэтыя сувязі.

У народных тэатрах да шэфства над сельскімі драматычнымі калектывамі падыход крыху інакшы. Рэжысёры тэатраў дапамагаюць сельскім гурткам перш за ўсё кансультацыямі, праводзяць павучальныя рэпетыцыі. Рэжысёр Пастаўскага народнага тэатра В. Стахоўскі падрыхтаваў адзін сельскі драматычны калектыў так, што той змог выступіць у абласным цэнтры на фестывалі «Тэатральная вясна».

Свой падыход да шэфства і ў гарадскіх бібліятэк. У дні «тыдняў» і «дэкад» культуры на сяле іх работнікі таксама сустракаюцца з сельскімі бібліятэкарамі, дапамагаюць класіфікаваць кнігі, складаць каталогі, праводзіць дыспуты і канферэнцыі чытачоў.

Пастаянныя сустрэчы работнікаў полацкай бібліятэкі імя Герцэна з актывістамі Сестрынскай сельскай бібліятэкі дапамаглі вывесці яе ў лік лепшых. За свае поспехі ў прапагандзе кнігі Сестрынскай сельскай бібліятэцы прысвоена званне «бібліятэка выдатнай работы». Работнікі віцебскай гарадской дзіцячай бібліятэкі імя Гайдара сябруюць з аматарамі кнігі Старасельскай бібліятэкі Віцебскага раёна. Гарадскія актывісты афармілі стэнды і плакаты па ленінскай тэматыцы.

Трывалыя шэфскія сувязі ўстанавілі бібліятэка імя Горкага і Тулаўская сельская бібліятэка, дзіцячая бібліятэка імя С. Кірава і Шакураўская бібліятэка, Полацкая бібліятэка імя Я. Купалы і Бельчанская бібліятэка, Полацкая бібліятэка імя Я. Журбы і Рапнянская сельская бібліятэка.

Нашы музеі сістэматычна памагаюць сельскім клубам і бібліятэкам арганізоўваць музеі і куткі баявой, рэвалюцыйнай і працоўнай славы, ленінскія пакоі, памагаюць пісаць летапісы і гісторыі калгасаў, саўгасаў, шукаць знатных землякоў.

Усе гарадскія клубы, бібліятэкі, музеі рыхтуюцца зараз да новага чарговага тыдня гарадской культуры на сяле. Ён адбудзецца ў красавіку 1970 года, у час святкавання 100-гадовага юбілею з дня нараджэння правадыра рэвалюцыі.

У гэты час пройдуць сустрэчы са старэйшымі камуністамі, якія бачылі і чулі Ільіча, кавалерамі ордэна Леніна, адбудуцца тэматычныя вечары з ленінскага цыкла, прагучаць песні аб партыі, Радзіме, Леніне, аб камунізме.

Кампазітары Віцебшчыны Віктар Гарбатоўскі, Мікалай Пятрэнка напісалі новыя песні і перадалі іх хорам саўгаса імя Углоўскага і «Белае». Мастакі вобласці рыхтуюць у падарунак школам і клубам свае карціны. На рэпетыцыях, спеўках, занятках сельскіх калектываў пабываюць педагогі музычных вучылішчаў, артысты тэатра імя Я. Коласа.

Культурнае шэфства над вёскай — пачэсны абавязак гараджан.

У МАЙСТЭРНЯХ МАСТАКОЎ

ФАРБЫ БЛАКІТНАГА ПРЫДНЯПРОЎЯ

З ВЫШЫНІ дняпроўскага вала перад вачыма разгортваюцца маляўнічыя краявіды, атуленыя то прамяністай, то туманнай паваланкай. А вунь там, недзе ля мяжы зямлі і неба, узблісквае нешта балюча яркае, як грань абеліска на братняй магіле, дзе знайшлі вечны спачынак хлопцы апошняй вайны...

І як хвалі шыракагрудага Дняпра, пачаўшы свой нястрымны разбег з раўнінных смаленскіх раздолляў, коцяцца да чарнаморскага прыбою, так і прыглушаныя галасы мінуўшчыны далучаюцца да несціханага гоману сучаснасці, адлюстроўваючы ў пераменлівых глыбінях жыццё народа...

Зрок спыняецца на плячыстых карпусах завода штучнага валакна, што падышлі да самага берагу і, здаецца, гатовы сігануць па заліўным лузе — ім ужо мала былога індустрыяльнага размаху! І, быццам бы адчуваючы нецярплівы настрой старэйшага брата, на левым беразе вымахаў свае гмахі Лаўсанбуд — найбольшы сённяшні клопат і самая высокая заўтрашняя слава горада...

Магілёўскім мастакам пашчасціла — майстэрні якраз непадалёк ад дняпроўскага вала. Тут ёсць сапраўднае адчуванне прасторы, тут зрок не спыняецца на выпадковых арыенцірах, а ўбірае ў сябе цэласную карціну.

Я добра ведаю свой родны горад. Але я па-новаму ўбачыў яго з шырокага акна майстэрні Эраста Якаўлевіча Карповіча. Ён даўно і трывала звязаў свой лёс з Магілёвам. Я сядзеў з ім, гутарыў і адчуваў, наколькі тонка разумее ён мастацтва, разумее людзей, умее перадаць фарбы прыроды.

Што грахі таіць — нярэдка мы недаацэньваем мастакоў, якія плённа, з сапраўдным энтузіязмам працуюць у абласных і раённых цэнтрах. А тут якраз для мастакоў — якая шырокая прастора! Гэтую свежасць і прастору ўбачыў я ў палотнах Эраста Якаўлевіча. І сіняя зубчатая сцяна лесу, і густазялёныя купы дрэў, што загадкавымі карункамі размясціліся на ўтульных ускраінах, і нават непрыкметная Дубровенка — усё гэта ўспрымалася адгэтуль адразу, адным уздыхам.

У мяне склалася цэласнае, моцнае ўражанне пра творчасць Э. Карповіча. Няма ў ягоных карцінах вонкавага эфекту, якім часам злоўжываюць прыхільнікі модных плыняў. Але ёсць галоўнае — адчуванне душы нашага сучасніка, ёсць дабрата, ёсць чалавечнасць.

Мне расказвалі магіляўчане. Пасля вайны будаваўся праз Дняпро мост. І амаль кожны дзень сюды прыходзіў мастак. У мароз і слату, у дождж і вецер. Будаўнікі пасябравалі з чалавекам з мальбертам, адкрылі яму сваю душу. Няхай і празаічна гучыць назва карціны «На будаўніцтве Дняпроўскага маста», але адчуваеш напружаны працоўны рытм, бачыш характары людзей, выпісаных з сапраўдным натхненнем. У іх адлюстраваліся непаўторныя адзнакі часу. Вось дзядзька з сівізною. Відаць, за яго спіною нялёгкія франтавыя дарогі... А побач з ім — юнакі, сыны салдат вайны, якім ёсць чаму павучыцца ў старэйшага таварыша.

Шэры бетон і блакітная плынь Дняпра... Успрымаецца адухоўлена, лёгка. Увогуле, для творчасці Эраста Якаўлевіча характэрна іменна гэтая настраёвасць, паветраная лёгкасць, але толькі не лёгкаважкасць. Я глядзеў на яго пейзаж. Прыемна было пазнаваць родныя мясціны Магілёўшчыны. Падгледжаныя пільным зрокам мастака, яны выглядалі неяк своеасабліва, свежа.

І ўсё ж на першым плане ў мастака — людзі працы, якія славілі і славяць Магілёўшчыну. Я ўглядаюся ў рысы даяркі. Спакойны, засяроджаны твар, блакітныя вочы, у якіх адлюстравана сялянская мудрасць. І рукі. Па іх заўсёды пазнаеш працаўніцу.

Яшчэ адзін партрэт — рабочы. Не, інтэлігент у спяцоўцы рабочага. Адчуваеш, што такому падуладны і звычайная кельма, і самая сучасная электронная машына.

Эскізы новых карцін, партрэты перадавікоў вытворчасці — усё гэта можна ўбачыць у майстэрні мастака. І хоць тут здавалася цёмна з-за пачатых работ, адчуваеш, што мастак з закрытымі вачыма адразу адшукае неабходную рэч...

Тут, у майстэрні Эраста Якаўлевіча, я пазнаёміўся з другім мастаком — Аляксандрам Сяргеевічам Шклярам. З творчасцю гэтага мастака я знаёмы даўно. Ён з поспехам распрацоўвае гісторыка-рэвалюцыйную тэму. Шмат давялося Аляксандру Сяргеевічу збіраць матэрыялу пра вернага саратніка У. І. Леніна П. М. Лепяшынскага. Мастака зацікавіла работа Панцеляймона Мікалаевіча ў Літвінаўскай школе. Аб чым ён так натхнёна расказвае сваім вучням? Магчыма, пра самыя незабыўныя сустрэчы з Уладзімірам Ільічом...

Вось яшчэ адна карціна — «Магілёўскія падпольшчыкі на кватэры Карпінскіх». У густым паўзмроку сядзяць людзі, абмяркоўваюць самыя надзённыя справы. Так, так, надзённыя, бо твары людзей засяроджаныя, спакойныя, хоць поруч і вораг.

Паказвае мне Аляксандр Сяргеевіч і партрэт славутага калгаснага важака Кірылы Арлоўскага. Здзіўляешся такому разуменню мастаком псіхалогіі чалавека, яго тэхнічнаму майстэрству.

...Ноч. У акно хтосьці пастукаў. Адразу ёкнула сэрца ў жанчыны. Яна ведае, хто так асцярожна можа падзюбаць у шыбу — прыйшоў пасланец ад народных мсціўцаў... Падышла да акна, убачыла знаёмы твар. Зараз яна адчыніць дзверы і ўпусціць у хату партызана. Раскажа ўсё пра ворага, што пачула і ўбачыла...

Карціна «Да сувязной» напісана ў шэра-белым каларыце. Гэта дапамагае адчуць неспакой трывожнай ночы. Паўзмрок зусім не засцілае вобразы. Рысы іх, характары выразна вырысоўваюцца на агульным фоне палатна.

Цікавая і кампазіцыйная будова карціны. Яна глядзіцца, як кажуць, знутры. Вобраз сувязной на першым плане. І ўсё ж выразна «выпісаны» і партрэт партызана.

Добрае ўражанне пакідаюць і работы А. Шкляра «Непрыемная размова», «Дахаўшчыкі».

Цяпер Аляксандр Сяргеевіч Шкляр працуе над партрэтамі перадавікоў Лаўсанбуда. Кожны дзень — новыя сустрэчы з людзьмі, новыя творчыя пошукі і знаходкі.

Я расказаў толькі пра двух магілёўскіх мастакоў. Іх значна больш, добрых, таленавітых людзей. Можна спадзявацца, што яны скажуць сваё ўзнёслае слова пра землякоў.

Сцяпан ГАЎРУСЕЎ.

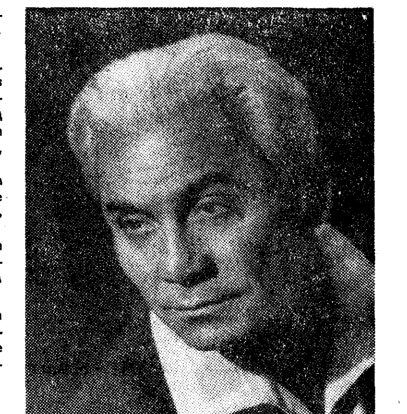

НАШЫ МАЙСТРЫ МАСТАЦТВА

У ПОСТУПУ ГАДОЎ

Я. КІМБЕРГУ—60 ГАДОЎ

КАЛІ крочыш разам з ім па вуліцах Гродна, пераконваешся, артыста ведаюць у горадзе, яго любяць. З многімі ён вітаецца і, спыніўшыся, аб нечым гутарыць... Ёсць сярод нас аматары «лётаць» па краіне ў пошуках «свайго» тэатра, ёсць і такія, што ведаюць больш «аседлы» вобраз жыцця. Я не збіраюся тут хваліць адных і ганіць другіх — не кожнаму акцёру ўдаецца адразу знайсці «свой» горад і тэатр. Якаў Мікалаевіч Кімберг знайшоў. Пра яго смела можна гаварыць: гэта наш гродзенскі артыст, мы, яго калегі, ганарымся гэтым.

Зразумела, гэта выклікана перш-наперш творчасцю артыста на сцэне. Якаў Кімберг — сапраўдны мастак. У яго ёсць і свае паклоннікі, якія ходзяць у наш тэатр спецыяльна паглядзець Кімберга ў новай ролі.

Кожную з іх ён рыхтуе старанна, аддаючы роздуму пра персанаж шмат часу. Здзіўляе адна акалічнасць: Якаў Мікалаевіч вывучае напамяць тэкст ролі яшчэ да таго, як мы выходзім на сцэну для «разводкі». Чаму?

— Я павінен ведаць, што думае і якім чынам выказвае гэта мой персанаж, тлумачыць ён нам.— Інакш мне цяжка апраўдаць мізансцэну, знайсці знешнюю манеру паводзін... Тэкст не мае права «трымаць акцёра», ён абавязкова павінен падначаліцца мне, а не я яму!

У творчым жыцці любога акцёра вялікае значэнне мае рэжысёр. Я. Кімберг працаваў з такімі вядомымі перыферыйнымі стваральнікамі спектакляў, як Мікалай Тэпер, Аба Волгін, Барыс Рошчын, Сяргей Уладычанскі, а ў Беларусі — Мікалай Кавязін, Канстанцін Саннікаў і Іосіф Папоў. З восені 1963 года Якаў Мікалаевіч пачынае працаваць з Аляксандрам Струніным. Новы галоўны рэжысёр тэатра для першай пастаноўкі выбраў інсцэніроўку рамана А. Сцяпанава «Порт-Артур», дзе роля славутага рускага адмірала Макарава была даручана Я. Кімбергу.

У калектыве наступілі напружаныя дні. Хоць рэпетыцый было нямнога (каля трыццаці), спектакль «Порт-Артур» атрымаўся яркі. Гэты драматычны расказ аб гераізме салдат, матросаў, дэмакратычна настроеных афіцэраў, якія мужна змагаліся супраць японскіх захопнікаў напярэдадні першай рускай рэвалюцыі. У правільным вырашэнні ідэйнага гучання спектакля немалаважную ролю мае правільная трактоўка вобраза адмірала Макарава, і Я. Кімберг у гэтай ролі — разумны, энергічны, вытрыманы, шчодры душой да сумленных людзей.

Ён вырас у Адэсе. Там спачатку працаваў на астрадзе, потым перайшоў у Адэскі тэатр рабочай моладзі. Пасля службы на флоце Я. Кімберг заканчвае драматычную студыю пры «Масфільме», якой кіраваў Міхаіл Міхайлавіч Тарханаў. Потым першыя ролі ў тэатрах Уладзівостока, Растова, Крэменчуга... У гэтых буйнейшых творчых калектывах ён нястомна авалодваў таямніцамі сцэнічнага мастацтва, фарміраваўся ў цікавага разнапланавага артыста.

У Вялікую Айчынную вайну чырвонафлоцец Я. Кімберг мужна змагаўся з гітлераўскімі захопнікамі. Быў цяжка паранены, а пасля дэмабілізацыі пачаў працаваць у Бабруйскім тэатры.

З восені 1947 года Якаў Мікалаевіч — акцёр Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. У гэтым новым калектыве ён адразу ж стварае рад вобразаў, на якія звяртаюць увагу мясцовыя аматары тэатральнага мастацтва. Вось яго стары царскі чыноўнік Юсаў. Акцёр у камедыі А. Астроўскага «Даходнае месца» стварыў тыповы персанаж хітрага хабарніка і падхаліма. Юсаў у выкананні Я. Кімберга да драбніц вывучыў спружыны бяздушнага бюракратычнага апарата і спрытна карыстаецца імі. Выканаўца ролі сакавіта раскрывае і іншыя якасці свайго героя—рабалепства і ўгодніцтва перад начальствам, самадурства і пагарду да ніжэйшых чыноўнікаў.

Якаў Мікалаевіч паспяхова сыграў Аркадзя Шчаслівцава ў «Лесе», ваеннага ўрача Чабутыкіна ў «Трох сёстрах», правінцыяльнага акцёра старой Расіі Шмагу ў камедыі «Без віны вінаватыя», жыццярадаснага хітраватага Шальменкудзяншчыка.

Калі ствараліся гэтыя вобразы, Я. Кімберг часта гаварыў сваім сябрам:

— Кіраўнік нашай студыі Міхаіл Міхайлавіч Тарханаў часта гаварыў, што з мяне атрымаецца нядрэнны камедыйны акцёр. Але мне хочацца паспрабаваць сілы і ў ролях іншых планаў...

Творчай перамогай акцёра стала цудоўна падрыхтаваная ім роля палкоўніка Ларцава ў спектаклі «Гульня без правіл» па п'есе Л. Шэйніна. З першага з'яўлення на сцэне Ларцава глядач з вялікай сімпатыяй і павагай ставіцца да заслужанага старога чэкіста. Гэты ўбелены сівізной чалавек, які многа ўбачыў і перажыў, бязлітасны да ворагаў, нецярпімы і рэзкі да кар'ерыстаў, сардэчны і да канца адкрыты з сумленнымі савецкімі людзьмі, якія трапілі ў бяду.

У спектаклі «Палата» С. Алёшына глыбокім роздумам аб лёсе людзей, аб іх будучым, аб мінулым напоўнены пісьменнік Новікаў у выкананні Якава Мікалаевіча. Ён вельмі назіральны, ад яго пільнага позірку не ўтоіцца ні адна самая найдрабнейшая дэталь. І разам з прафесіянальнымі пісьменніцкімі рысамі акцёр надзяляе свайго героя вялікай чалавечнасцю і грамадзянскасцю. Новікаў усяляк стараецца дапамагчы сваім новым сябрам у бальніцы. Ён сапраўды савецкі гуманіст. І дзеля гэтай гуманнасці Новікаў Я. Кімберга з глыбокай пагардай, са стрыманым гневам праводзіць спрэчку з хітрым чынушам і прыстасаванцам Празараўым.

Сур'ёзным творчым экзаменам была для Гродзенскага тэатра пастаноўка драмы П. Чараднічэнкі «Дачка Расіі». Калектыў упершыню ў Беларусі паспрабаваў паставіць п'есу, у якой асноўнымі героямі былі арганізатары Першага Камуністычнага Інтэрнацыянала — Карл Маркс і Фрыдрых Энгельс і іншыя гістарычныя асобы, якія дзейнічалі ў дні Парыжскай камуны.

У гэтым спектаклі роля Карла Маркса была даручана Я. Кімбергу, і артыст з уласцівай яму палымянасцю і дапытлівасцю знаёміцца з многімі творамі Карла Маркса, неаднаразова перачытвае ўспаміны яго сучаснікаў — Энгельса, Лафарга, дачок Маркса, робіць шматлікія заўвагі пра характэрныя асаблівасці «маўра», пра яго акружэнне, цяжкі быт, пра яго тытанічную навуковую і арганізатарскую дзейнасць, пра буйныя гістарычныя падзеі, якія адбываліся ў п'есе.

Пасля адной рэпетыцыі ён звярнуўся да мяне — выканаўцы ролі Фрыдрыха Энгельса:

— Я даведаўся, што ў Лондане ў кабінеце Маркса, ад шматгадовага хаджэння Маркса і Энгельса на дыване ўтварыліся дзве прыкметныя сцежкі. Аказваецца, яны гадзінамі хадзілі па кабінеце і па асобных фразах, заўвагах, воклічах добра разумелі адзін аднаго. Уяўляеш, якая цудоўная сувязь!.. Мы павінны імкнуцца да гэтага! І нам трэба звярнуць сур'ёзную ўвагу на такое ўзаемаразуменне. Упэўнены, усё гэта дапаможа ў будучай рабоце!..

І пажылы вопытны акцёр, як юны студыец, займаўся эцюдамі, падоўгу думаў аб сваім героі, убіраў у сябе яго рысы характару, асаблівасці і прывычкі.

Мнагадзённая, часам стамляючая работа прынесла свой плён. Спектакль «Дачка Расіі», нягледзячы на некаторыя драматургічныя недахопы, выклікаў цікавасць не толькі ў Гродна, але і ва ўсёй Беларусі, а таксама ў гарадах братняй Украіны — Чарнігаве і Жытоміры. У ім, па-мойму, найбольш цэльны вобраз стварыў Я. Кімберг.

Пэўны час нам здавалася, што наш калега будзе стала прытрымлівацца «амплуа» гераічнага плана. І раптам зусім нечаканая роля — боцман Сільч у «Раскінулася мора шырока» Ус. Вішнеўскага. У выкананні Я. Кімберга гэта жыццярадасны, дасціпны «прасолены» марак. Ён кемлівы і адважны ў тыле гітлераўцаў, у рэдкую хвіліну адпачынку ён не супраць пажартаваць, пагаварыць з маладымі байцамі. З юнацкім запалам выконвае артыст танцавальныя і вакальныя нумары.

Акцызны чыноўнік Манахаў у «Варварах» М. Горкага — роля складаная, шматпланавая. Сярод абывацеляў невялікага правінцыяльнага горада прадстаўнік акцызнага ведамства царскай Расіі Манахаў — Я. Кімберг знешне акуратны і ў нейкай меры інтэлігентны. На першы погляд здаецца, што яго яшчэ не закранула мяшчанская руціна. Але гэта першае ўражанне. У наступных эпізодах Манахаў раскрывае сваю душэўную спустошанасць. Усе гэтыя рысы характару свайго героя Якаў Мікалаевіч паказвае вельмі тонка.

Я не буду падрабязна гаварыць пра тое, што артыст і цяпер адчувае заклапочанасць, гаворачы пра вобраз У. І. Леніна, ролю якога ён выконваў у п'есе «Паміж ліўняў» А. Штэйна. Мы цёпла віталі Якава Мікалаевіча, яму апладзіравалі гродзенцы. Здавалася, ніхто не сумняваўся ў поспеху, і толькі сам ён, канечне, хаваючы свае пачуцці ад нас, лічыў, што калі зроблена было нешта ўдала— гэта толькі эскіз вобраза. І за такую патрабавальнасць мастака мы бываем яму вельмі ўдзячныя, бо няма нічога больш страшнага на сцэне, чым супакоенасць.

І калектыў ведае Я. Кімберга як актыўнага грамадскага дзеяча. На працягу многіх гадоў ён нязменны старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення Беларускага тэатральнага аб'яднання, актыўна памагае мастацкай самадзейнасці Гродна і Прынёманскага краю. У тэатры ён таварыскі, вясёлы чалавек, заўсёды паможа таварышу сяброўскай парадай, спачуваннем. Таму многія яго сябры скажуць у дзень нараджэння:

— Добрага табе здароўя, дарагі сябра, вялікіх творчых поспехаў!

Уладзімір ДЗЁМІН,
артыст Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра.

Народны артыст БССР Якаў Кімберг у ролях — Карла Маркса («Дачка Расіі»), Манахава («Варвары») і Прыходзькі («Цяжкае абвінавачанне»).

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Камедыя П. Кальдэрона «Дама-невідзімка» пастаўлена ў Гомелі абласным драматычным тэатрам. Рэжысер спектакля Ю. Кніжнікаў, мастак А. Белазёраў.

На здымку—сцэна са спектакля: Касмэ—заслужаны артыст БССР Ф. Іваноў, Ісабель — артыстка Л. Гарбунова.

Фота П. ФІЛІПАВА.

ПОСПЕХ СЕЛЬСКІХ КНІЖНІКАЎ

Дастойна сустракаюць ленінскі юбілей работнікі кніжнага гандлю сістэмы спажывецкай кааперацыі рэспублікі. Па выніках Усесаюзнага спаборніцтва за III квартал ім прысуджаны пераходны Чырвоны сцяг Цэнтрасаюза і ЦК прафсаюза работнікаў дзяржгандлю і спажыўкааперацыі і першая грашовая прэмія, дарэчы трэці раз запар у гэтым годзе.

Вопыт беларускіх кааператараў у арганізацыі гандлю кнігай добра вядомы ва ўсіх рэспубліках краіны. Ён стаў здабыткам работнікаў кніжнага гандлю сістэмы Цэнтрасаюза, якія прынялі ўдзел ва Усесаюзным семінары, што праходзіў у Мінску.

Пры больш чым трохстах сельскіх кніжных магазінах рэспублікі працуюць 19 тысяч грамадскіх распаўсюджвальнікаў літаратуры і кніганош. Кнігу — у кожны дом, у кожную сям'ю — такі іх дэвіз. Спачатку года прададзена звыш плана кніг на 274 тысячы рублёў. Многія райспажыўсаюзы выканалі гадавы план па рэалізацыі друкаваных выданняў. Сярод іх — чашніцкі, астравецкі, барысаўскі, лагойскі, смалявіцкі, чэрвеньскі, мядзельскі, салігорскі, мінскі і іншыя.

Асаблівую ўвагу ўдзяляюць работнікі кніжнага гандлю прапагандзе і распаўсюджванню грамадска-палітычнай і ленінскай літаратуры.

(БЕЛТА).

З ПОШТЫ ЛіМа

КАРОТКІ ВЕК КАРОТКАЙ КІНАСТУЖКІ

УЯЎЛЯЮ здзіўленне мінчан, калі б з афіш горада раптоўна знік рэпертуар аднаго з кінатэатраў... Маю на ўвазе «Навіны дня», дзе мовай кінадакументалістыкі і публіцыстыкі расказваецца гледачу аб апошніх падзеях у свеце, краіне, рэспубліцы. І калі я бываю ў Мінску, дык абавязкова стараюся выкраіць гадзінку, каб заглянуць у «Навіны дня», бо ў нас у Віцебску дакументальную стужку паглядзець амаль немагчыма.

Жыхарам шматтысячнага горада для знаёмства з кароткаметражнымі фільмамі прадастаўлена невялікая зала ў кінатэатры «Спартак». Дэманструюць такія стужкі ўсяго чатыры-пяць разоў у тыдзень. Аб часе паказу, назве фільма глядач абласнога цэнтра можа даведацца з адзінай кінаафішы, прымацаванай тут жа на будыніне і, дарэчы, аформленай абыякава, неахайна. Не паведамляе аб фільме абласная газета. Бывае і так, што глядач ужо ля самых кас «Спартака» даведваецца аб дэманстрацыі ў малой зале зусім іншай кінастужкі замест той, якая яго зацікавіла.

Зразумела, што пры такіх адносінах да кароткаметражных стужак не можа быць і гаворкі аб перапоўненых залах, добрай фінансавай выручцы кінатэатра.

У апошнія гады можна пачуць меркаванні аб прызначэнні кароткаметражнай кінастужкі толькі для малога экрану. Безумоўна, тэлебачанне стала вялікім прапагандыстам гэтага жанру. Узяць хаця б «Клуб кінападарожнікаў». Але вядома і іншае — дакументальны фільм, гэтак жа, як і мастацкі, шмат губляе на экране тэлевізараў. Тым больш, што сярод кароткаметражных стужак ёсць нямала па-сапраўднаму цікавых, высокамастацкіх твораў. Для іх сапраўднай папулярнасці не хапае толькі аднаго — актыўнай мэтанакіраванай прапаганды.

Вось свежы прыклад. Не так даўно ў Віцебску дэманстравалася дакументальная кінастужка «Людзі зямлі і неба». Работа Ленінградскай студыі дакументальных фільмаў, прысвечаная савецкім лётчыкам-выпрабавальнікам, удзельнікам дваццаць сёмай міжнароднай выстаўкі авіяцыйнай і касмічнай тэхнікі ў Парыжы ў 1967 годзе.

Многім вядома трагічная гібель экіпажа савецкага верталёта-гіганта «МІ-6» у гарах Францыі пры тушэнні пажару. Фільм аб жыцці, рабоце савецкіх авіятараў атрымаўся цікавы.

Удалы дыктарскі тэкст у фільме. Ён вядзецца ад імя загінуўшага камандзіра верталёта-гіганта Героя Савецкага Саюза Юрыя Гарнаева, славутага лётчыка-выпрабавальніка, чалавека, які прымаў удзел у падрыхтоўцы касманаўтаў да касмічных падарожжаў. Але ў Віцебску, на жаль, фільм паглядзелі адзінкі.

Я ўпэўнены, што ў некалькі разоў вырасла б аўдыторыя, каб былі яркія, маляўнічыя афішы на фільмы, каб у абласной і раённых газетах з'яўляліся анатацыі на іх, а па абласным радыё гучалі кароткія фанаграмы аб дакументальных стужках.

За апошнія два гады ў Віцебску, у многіх раённых цэнтрах пабывалі дзесяткі вядомых кінаакцёраў. Іх сустрэчы з людзьмі самых розных прафесій праходзілі пры перапоўненых залах. А вось творчую сустрэчу, хацелася б сказаць справаздачу, нават нашых беларускіх дакументалістаў з працоўнымі Полацка, Оршы ці іншага горада вобласці, я ўжо не кажу пра вёску, не прыпамінаю. Хаця з канкрэтнага прыкладу ведаю, наколькі яна была б пажаданай, цікавай, спрыяла б папулярнасці дакументальнага кіно.

...Неяк гадоў пяць назад у Лепель напярэдадні прэм'еры фільма «Балада аб маці» прыехаў яго сцэнарыст Анатоль Вялюгін. Сустрэча была цёплай, цікавай, мнагалюднай. Варта адзначыць, што пасля сустрэчы цікавасць лепельчан да фільмаў, аўтарам сцэнарыя якіх з'яўляўся А. Вялюгін, была зайздросная. Ды і наогул папулярнасць кароткаметражных стужак у Лепелі рэзка ўзрасла. Але ж у іншых гарадах вобласці дакументалістыка па-ранейшаму не карыстаецца попытам.

Вядомасць мастацкага фільма, як правіла, фарміруецца задоўга да яго выхаду на экран. Папулярнасці садзейнічаюць у адным выпадку добравядомы твор, які экранізуецца, у другім — прозвішчы аўтараў сцэнарыя, рэжысёраў, славутых акцёраў. Урэшце, патэнцыяльнымі гледачамі мастацкай стужкі становяцца ўдзельнікі здымак масавых сцэн, члены іх сем'яў, знаёмыя...

Стваральнікі хранікальна-дакументальных і навукова-папулярных фільмаў працуюць звычайна са значна меншым колам людзей: з героем, дакументамі, архіўнымі матэрыяламі. У цітрах такіх стужак не сустрэнеш прозвішча кіназоркі, вядомага рэжысёра. Мне здаецца, што стваральнікам кароткаметражных фільмаў у сувязі з гэтым варта было б падумаць аб лепшай, больш разнастайнай і цікавай прапагандзе сваёй прадукцыі. Не пашкодзіла б выпускаць рэкламныя ролікі на такія фільмы.

Усё гэта можна зрабіць. Але ж пакуль што прапагандай дакументальных фільмаў амаль ніхто не займаецца. Пажадана было б стварыць у абласных канторах кінапракату рэдактарскую групу, замест аднаго рэдактара і падзяліць абавязкі прапагандыстаў мастацкіх і дакументальных фільмаў. На маю думку, больш увагі дакументальнаму кіно маглі б удзяляць мясцовыя газеты, радыё і тэлебачанне.

Добра было б, каб кароткаметражныя хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя фільмы дэманстраваліся на чыгуначных і аўтобусных вакзалах, у аэрапартах. Чуў я, што ў некаторых гарадах краіны на вакзалах зроблены ўстаноўкі дзённага кіно. Не пашкодзіла б мець іх і нам. Тым больш, што такія ўстаноўкі кінапрамысловасць краіны выпускае, каштуюць яны не дорага і ў абслугоўванні не складаныя.

Карацей кажучы, кароткаметражнае кіно павінна мець вялікую аўдыторыю. Каб век кароткай стужкі быў доўгім, а лёс — шчаслівейшым.

А. ПАЛОНСКІ.

г. Віцебск.

БУДНІ АРХІТЭКТАРАЎ

□ Гомельскія архітэктары з'явіліся ініцыятарамі конкурсу трох абласцей—Бранскай, Чарнігаўскай і Гомельскай на манумент дружбы, які будзе пабудаваны ў тым месцы, дзе сыходзяцца граніцы РСФСР, Украіны і Беларусі. Пераможцам конкурсу выйшаў гамяльчанін Л. Стукачоў. Таксама актыўна ўдзельнічалі члены аддзялення ў конкурсах на мемарыяльны парк з Курганам славы, манумент «Танк» у гонар вызваліцеляў Гомеля, на герб горада, абласную дошку гонару, жылы дом сядзібнай забудовы з буйных панэляў для сельскай мясцовасці і інш.

□ За дзевяць месяцаў 1969 года гомельскія архітэктары прачыталі больш дваццаці лекцый аб перспектывах забудовы горада. Лекцыі суправаджаліся дэманстрацыяй дыяпазітываў, паказам праектаў. Створаны спецыяльны дыяфільм «Гомель сёння і заўтра».

□ Члены Віцебскага аддзялення Саюза архітэктараў БССР наладзілі грамадскае абмеркаванне праектаў гасцініцы і універмага, 122-кватэрнага жылога дома ў Віцебску, праектных прапаноў забудовы новага жылога раёна ў Навапалацку, раёна «Задзвінне» ў Полацку, квартала па вул. Леніна ў Оршы. На грамадскіх асновах архітэктары А. Данілава, Л. Сідарава, З. Озерава, З. Даўгяла распрацавалі прапановы па добраўпарадкаванні горада. Архітэктар З. Озерава зрабіла праект мемарыяльнага сквера пры музеі М. Шмырова. Архітэктары А. Фрыдман і А. Бельскі ўдзельнічалі ў распрацоўцы праектных мемарыяльных знакаў.

□ Па ініцыятыве аддзялення архітэктары Віцебска пабывалі на экскурсіях у Смаленску, Пскове, Вільнюсе, Каўнасе, удзельнічалі ў семінарах маскоўскіх і ленінградскіх архітэктараў.

IX ПАЗЫЎНЫ— «АСТРА»

АДЗІН ВЕЧАР З БРЫГАДАЙ «ХУТКАЙ ДАПАМОГІ»

Мікалай Іосіфавіч Міхалап быў не ў гуморы. За ўвесь час, што мы ехалі на цэнтральную станцыю хуткай дапамогі, не сказаў ні слова. Толькі моўчкі глядзеў у акно. Фельчары Георг і Пётр таксама маўчалі.

— Злуецца шэф,—нахіліўшыся да мяне прашаптаў Георг.

Доктар Мікалай Іосіфавіч Міхалап сапраўды злаваў. Спецыялізаваная траўматалагічная брыгада, якую ён узначальваў, ездзіла па выкліку на Рэспубліканскую вуліцу, але на месцы здарэння нікога не аказалася. Такі рэйс медзікі называюць «халастым».

Кантралёры станцыі хуткай дапамогі падлічылі — кожны рэйс каштуе каля шасці рублёў. Але галоўнае—не гэта. Урачы спяшаюцца на дапамогу, хвалююцца за лёс чалавека, а тут... Але ж і не выехаць—нельга.

Пётр, відаць, здагадаўся пра мае думкі.

— Чалавеку нельга не верыць,—паглядзеў ён на мяне.—Як засумняваўся, кідай медыцыну. У нас іначай нельга. Нават пазыўны ў брыгады «Астра». Разумееш, кветка, жыццё...

— Астра, астра?—глуха данеслася з дынаміка.

Мікалай Іосіфавіч схамянуўся, прыклаў да вуха тэлефонную трубку. Потым таропка, па-ваеннаму: «Ёсць!».

Да станцыі хуткай дапамогі не даехалі якую-небудзь сотню метраў. Машына павярнула назад.

На рагу вуліцы каля кінатэатра «Мір» сабраўся натоўп. Мы ледзь праціснуліся да пацярпеўшага. Георг, спяшаючыся, выцягваў з медыцынскай сумкі неабходныя медыкаменты.

— Хуткая дапамога,—іранічна сказала маладая жанчына,—праз гадзіну прыехалі. Чалавек мог і памерці.

Мікалай Іосіфавіч нахіліўся над мужчынам. На шчацэ ў таго запеклася кроў. Ад мужчыны несла гарэлкай.

— Чалавек,—ледзь чутна прашаптаў Мікалай Іосіфавіч,—які ён зараз чалавек!

Мужчыну павезлі ў бальніцу, хоць дарога ў выцвярэзнік была значна карацейшая. У машыне ад нашатыра мужчына ачуняў, усхапіўся.

— У цябе дзеці ёсць?—спытаў доктар.

— Не помню,—буркнуў мужчына і заваліўся спаць на насілкі.

— Кольні ехалі да месца здарэння?—пацікавіўся Георг у Пятра.

Пётр выцягнуў з кішэні лісток паперы.

— Дзве хвіліны. Гэта ж амаль побач.

Мне ўспомнілася жанчына ў натоўпе і яе іранічнае: «Хуткая дапамога...» Адкуль гэта? Можа ад недахопу культуры, а можа ў яе была нейкая падстава крыўдаваць на хуткую дапамогу?

Наша машына прыехала на месца здарэння сапраўды праз дзве хвіліны, але мне здалося, што нам проста пашанцавала, бо з усіх машын станцыі толькі на «рафіках», якія абслугоўваюць спецыялізаваныя брыгады, ёсць рацыі. Такіх машын ноччу дзяжурыць усяго дзве. Астатнія машыны сувязі не маюць. Для іх маршрут заўсёды аднолькавы—да пацыента і зноў на станцыю.

Вось уявіце сабе: машына хуткай дапамогі выехала да хворага на ўскраіну горада. Пацярпеўшаму аказана дапамога. У гэты момант з таго ж раёна зноў выклік. Але ж як паведаміць пра гэта ўрачу, які знаходзіцца паблізу, калі няма сувязі? Прыходзіцца са станцыі пасылаць яшчэ адну машыну.

Колькі разоў быў я сведкам, калі ўрач, нават не паспеўшы вылезці з машыны, зноў ехаў у раён, адкуль толькі што прыехаў. Колькі ж дарэмна траціцца часу!

А вось яшчэ адна праблема. Так, так—праблема.

Наша машына вярталася на станцыю. На паўдарозе зноў атрымалі выклік да хворага. Жыццё чалавека было ў небяспецы. Лік ішоў на секунды. Шафёр пачаў сігналіць. Але машыны, што ішлі наперадзе, не давалі дарогі.

— Была б сірэна,—сказаў шафёр,—у два разы хутчэй даехалі. Другі год не магу дастаць сірэну...

Я яго разумею. Без сірэны табе і дарогу не саступяць, і на чырвонае святло ехаць нельга—спыняць. Рэгуліроўшчыку ж загадзя трэба зарыентавацца, каб прапусціць машыну, а калі ён бачыць яе ў самы апошні момант,—паспрабуй спыні адразу паток машын, зрабі «акно» для «хуткай дапамогі».

Намеснік галоўнага ўрача станцыі Яўгенія Паўлаўна Лакоба скардзілася, што не хапае шафёраў. Маўляў, не ахвотна ідуць шафёры на «хуткую». Умовы работы цяжкія, ды і аплата не вельмі. Скажам, за працу ў святочныя дні шафёры «хуткай дапамогі» атрымліваюць менш, чым шафёры аўтобусаў. А кругласутачнае дзяжурства? Згадзіцеся, што дваццаць чатыры гадзіны прасядзець за рулём нялёгка.

Ну, а ўрачу падзяжурыць запар суткі—лёгка? Вядома ж—не. Але я не пра самаадданасць гэтых людзей хачу тут сказаць, хаця яны гэтага заслугоўваюць. Я падумаў, ці не шкодзіць такі парадак справе. Ды будзь ты хоць сто разоў таленавіты і ўважлівы, калі вельмі стаміўся, аддачы ад цябе патрэбнай не будзе. Дзе ты знойдзеш сілы мабілізаваць сябе, калі спатрэбіцца прыняць маланкавае рашэнне, ад якога будзе залежаць лёс чалавека?

Паглядзіце, брыгада Мікалая Іосіфавіча Міхалапа робіць за суткі пяцьдзесят—шэсцьдзесят выездаў да хворых. На кожныя дваццаць пяць мінут—адзін выклік. Гэта вельмі многа. Тым больш, што гаворка ідзе аб здароўі людзей.

А цяпер—хто працуе на «хуткай дапамозе».

Мікалай Іосіфавіч быў у гэтым годзе на курсах па павышэнні кваліфікацыі, і хлопцы, з ягонай брыгады зайздросцілі яму. Іх можна зразумець. Для фельчараў такія курсы не прадугледжаны. Добра, што Георг Пратасевіч і Пётр Грышчанка самастойна спрабуюць, як яны гавораць, «адукавацца».

Машыны хуткай дапамогі зараз абсталяваны сродкамі ажыўлення, высакавольтнымі і кіслароднымі ўстаноўкамі. Ды кожны дзень літаральна паяўляецца нешта новае. Паспрабуй, абыдзіся тут без спецыяльных ведаў, падрыхтоўкі. А якая яна ў фельчараў? Увесь багаж, што ў тэхнікуме набыў колькі гадоў назад.

Пётр Грышчанка ў наступным годзе вырашыў паступаць у медыцынскі інстытут. Я спытаў у яго, ці вернецца на «хуткую дапамогу». Пётр адмоўна пакруціў галавой. Што і казаць, не вельмі шмат жадаючых працаваць тут. Ідуць толькі многія перад пенсіяй, бо заробкі на «хуткай» вышэйшыя. А каб малады ўрач — дык ён рукамі і нагамі адпіхваецца. Вось у клініку—гэта з дарагой душой. У клініцы—практыка, у клініцы ўрач расце. А на «хуткай»? На «хуткай» не «салідна». Тут, маўляў, вопытны фельчар справіцца.

Так мне гаварылі многія ўрачы. Ці мала хто, што скажа? Э, не. Гэтыя размовы не на пустым месцы спеюць. Відаць, ёсць прычыны. Яны, я думаю, ад таго, што не ўсё на нашай службе хуткай дапамогі прадумана да канца, не ўсё тут як след арганізавана, не ўсё мэтазгодча.

...Мы доўга калясілі па выкліках. Вярталіся на станцыю ноччу.

Георг стомлена паглядзеў на гадзіннік.

— Вось і новы дзень пачаўся...

Ён хацеў яшчэ нешта сказаць, але з дынаміка данёсся знаёмы голас:

— Астра, астра?

І зноў машына рванулася ў ноч. Да людзей...

Алесь КРЫГА.

ТАКІЯ СЛОЎНІКІ ПАТРЭБНЫ...

НЕВЫЧЭРПНАЕ БАГАЦЦЕ

У апошняе дзесяцігоддзе з'явілася значная колькасць літаратуры па шматлікіх пытаннях сінаніміі. І калі тэарэтычны аспект больш-менш распрацаваны, то практычныя дасягненні ў гэтай галіне досыць сціплыя. А між тым сёння асабліва ўзраслі практычныя патрэбы ў слоўніку сінонімаў, які б дапамог хутчэй знайсці патрэбнае слова для найбольш дакладнага выражэння думкі, тым больш, што пры рабоце над такім слоўнікам нярэдка адкрываюцца новыя, зусім нечаканыя значэнні шмат якіх слоў. Гэта асабліва важна для беларускай мовы, якая і сёння досыць інтэнсіўна вядзе лексічны адбор з жывых народных гаворак.

У рускай лексікаграфіі вядомы «Кароткі слоўнік сінонімаў рускай мовы» В. Клюевай (два выпускі—1956 і 1961 гадоў) і «Слоўнік сінонімаў рускай мовы» (1968) З. Аляксандравай. На Украіне ў 1960 г. выйшаў «Кароткі слоўнік сінонімаў украінскай мовы» П. Дзеркача. Беларуская ж лексікаграфія пакуль што не мае ніводнага асобнага выдання сінанімічнага слоўніка літаратурнай мовы.

І вельмі добра, што «Полымя» пяты год друкуе падрыхтаваныя Міхасём Клышкам «Матэрыялы да слоўніка сінонімаў і блізказначных слоў». Друкаванне матэрыялаў ідзе к канцу.

Слоўнік М. Клышкі складаўся з тым разлікам, каб быць для шырокага кола чытачоў даведнікам, паказчыкам лексічных адзінак, што ўваходзяць у пэўную групу. Ён разлічаны на тых, хто добра ведае беларускую літаратурную мову і свабодна арыентуецца ў ёй. Укладальнік займаўся менавіта праблемамі сінаніміі беларускай літаратурнай мовы. Таму і адносіцца да гэтых «Матэрыялаў...» трэба як да сінанімічнага слоўніка.

М. Клышка сур'ёзна і з веданнем справы падышоў да складання слоўніка, сабраў багаты і цікавы матэрыял, пэўным чынам сістэматызаваў яго. Грунтоўна распрацаваны сінанімічныя рады *аднагодак, аднойчы, адчай, асцярожнасць, блізка, будучыня, валасы, годзе, грамада, грошы, дзірка, ежа, іграць, клопат, колер, мабыць, мала, мерзнуць, мінулае, наведаць, навокал, надакучыць, настрой, паволі, паддацца, пеша, прыемна, расці, рваць, сачыць, свабода, стагнаць, упасці* і інш. Беларуская мова здольна надзвычай трапна, дакладна выражаць не толькі паняцці, але і самыя найганчэйшыя ўяўленні аб іх. Так, да слова *многа* М. Клышка прыводзіць больш 70 лексем, фразеалагічных адзінак і іх варыянтаў. Адценні іх самыя разнастайныя і нярэдка нечаканыя. Апрача прыслоўяў *багата, нямала, безліч,* гэтае значэнне выражаюць многія назоўнікі і назоўнікавыя канструкцыі тыпу *мора, сіла, акіян, горы, па вушы, без меры* і г. д. Тут вялікая разнастайнасць нюансаў—і сказанае ў здзіўленні *бачана-нябачана,* і з адчуваннем задавальнення — *колькі душа хоча,* і з разуменнем празмернасці — *хоць адбаўляй, хоць гаць гаці, хоць пруд прудзі,* і з прыкрасцю — *па горла, не адабрацца,* і грубавата — *да чорта, як сабак, як вайкоў.* У цікавым сінанімічным радзе *ісці* 38 слоў і 5 фразеалагізмаў, якія выражаюць самыя разнастайныя адценні гэтага віду руху: няспешнае—*тэпаць, ступаць,* павольназморанае — *паўзці, плесціся,* шпаркае—*часаць, шпарыць, шыбаваць,* бадзёрае — *маршыраваць,* грубае — *садзіць, валіць* і г. д.

Наша мова вельмі шырока выкарыстоўвае пераносныя значэнні слоў, што таксама знайшло адлюстраванне ў слоўніку М. Клышкі і падмацавана адпаведнымі ілюстрацыйнымі прыкладамі. У пераносных значэннях адзначаны словы *абрэзаць (спыніць), нара (сховішча), спеч (спаліць), умасціць (уладкаваць), уразацца, укліньвацца, тачыцца (умешвацца), таўчы, гасіць (біць), аплятаць, малаціць, церабіць, пытляваць, ссці, шалець (расці)* і інш.

Бадай кожны пісьменнік у сваіх творах у той ці іншай ступені выкарыстоўвае дыялектызмы, што з'яўляецца адным са сродкаў індывідуалізацыі вобразаў. Многія словы з цягам часу трывала ўваходзяць у літаратурную мову, папаўняючы яе лексічны запас і пашыраючы стылявыя і экспрэсіўна-выяўленчыя магчымасці. У сінанімічным радзе гэтыя словы выступаюць асабліва выразна, у той час як ва ўсёй тканіне твора яны неяк губляюцца. У вельмі многіх радах М. Клышка прыводзіць шэраг такіх каларытных слоў: *загавайла, пасвісцёл, ламака (гультай), варушкі (рухавы), тандэтны, лядайкі (дрэнны), рупесак (клопат), дэраш (конь), столак (лава), прозва (назва), пахіба (недахоп), мірсціцца (здавацца), лан (поле), немігутна (уважліва), атукацца, абырацца (прывыкнуць), паглядны (прыгожы), капырсціцца (упарціцца), цяглы (высокі), прабеглы (спрактыкаваны)* і інш. Можна спадзявацца, што шмат якія з гэтых слоў з цягам часу назаўсёды застануцца ў літаратурнай мове.

У якасці ілюстрацыйнага матэрыялу М. Клышка выкарыстоўвае творы больш ста беларускіх пісьменнікаў. Прыводзяцца прыклады з фальклорных твораў. У пераважнай большасці гэта выразныя, змястоўныя ўзоры, у якіх значэнне слова раскрываецца ва ўсёй яго паўнаце. Здараецца, што сінанімічнасць слоў, на першы погляд далёкіх, пераканаўча падмацоўваецца прыкладам. Так, сказ са Змітрака Бядулі *«Няхай ужо скарэй на хлюпкія абшары пасцягвае зіма свой ільдзяны граніт»* паказвае, што слова *хлюпкі* сапраўды выступае сінонімам да *мокры.* Таксама ў прыкладах раскрываецца сінанімічнасць слоў *прыглядзецца і надакучыць.*

Пры складанні сінанімічных слоўнікаў звычайна паўстае пытанне пра ўзаемаадносіны родавых і відавых паняццяў. Відавое паняцце ніколі не выступае сінонімам да родавага, а адваротны працэс у літаратурнай мове, асабліва ў народных гаворках, магчымы. Так, зусім правільна ў «Матэрыялах...» М. Клышкі слова *крычаць* паказваецца як сінонім да *плакаць, мокры*—да *потны, палка,* — да *кій.* Разам з тым М. Клышка часам відавыя значэнні паказвае як сінонімы да родавых паняццяў. Напрыклад, у сінанімічны рад *агароджа* ўключаны словы *мур, частакол, пляцень, жардзянік, штакет* і інш. Зусім ясна, што гэта назвы розных відаў агароджы. Тое ж варта сказаць пра сінанімічныя рады *стрэльба* і *лес,* дзе ў першым выпадку сустракаем словы *ружжо, вінтоўка, карабін, абрэз,* а ў другім — *бор, дуброва.*

Прынцыпова важнае значэнне пры распрацоўцы сінанімічных радоў мае выбар апорнага слова—дамінанты. Для пераважнай большасці радоў дамінанта выбрана правільна. Але трапляецца некалькі выпадкаў, дзе апорнае слова яўна не тое.

Як бачым, у «Матэрыялах...» М. Клышкі побач з усім станоўчым ёсць і выдаткі. Але яны не перакрэсліваюць цікавай, карыснай і, безумоўна, патрэбнай працы.

З надрукаваных «Матэрыялаў...» відаць, што М. Клышка робіць работу, якая зрабіла б гонар цэламу навуковаму калектыву мовазнаўцаў. Думаецца, гэтым і пара заняцца сектару лексікалогіі і лексікаграфіі Інстытута мовазнаўства АН БССР у сукупнасці з філалагічнымі факультэтамі вну.

А пакуль што, відаць, варта выдаць асобнай кніжкай (безумоўна, дапрацаваныя і па магчымасці дапоўненыя) «Матэрыялы...», пра якія тут ішла размова. Праца М. Клышкі не павінна застацца толькі часопісным варыянтам.

Г. ЮРЧАНКА.

ВАРТА ЗРАБІЦЬ І НАМ

Акадэмічнае выдавецтва Украіны «Навукова думка» ў гэтым годзе выпусціла ў свет «Словник українських псевдонимів», складзены А. Дэем. Слоўнік украінскіх псеўданімаў А. Дэя ахоплівае XVI—XX стагоддзі. Ён раскрывае больш дзесяці тысяч псеўданімаў, крыптонімаў і розных умоўных знакаў, якімі падпісваліся пісьменнікі, крытыкі, публіцысты, артысты, мастакі і грамадскія дзеячы Украіны дакастрычніцкага і савецкага перыядаў. У гэтым слоўніку ўлічаны ўкраінскія выданні ўсіх тэрыторый (Усходняй Украіны, Галіцыі, Букавіны, Закарпацця), а таксама асобных органаў і выданняў Польшчы, Канады, Швейцарыі. Расшыфравана нямала псеўданімаў і тых дзеячоў украінскай культуры, якія друкаваліся ў рускай прэсе, што выдавалася на Украіне. Не ўведзены ў гэты слоўнік толькі крыптонімы і ініцыялы ўкраінскіх гравёраў XVI—XIX ст., таму што гэтаму пытанню прысвечаны асобныя слоўнікі.

Каштоўным з'яўляецца тое, што вельмі многія псеўданімы расшыфраваны А. Дэем на аснове архіўных фондаў і аўтарскіх сведчанняў сучасных дзеячоў культуры. Але матэрыял яшчэ далёка не вычарпаны. Ён чакае новых збіральнікаў і даследчыкаў.

У слове «Ад складальніка» А. Дэй піша: «Ва ўсіх славянскіх народаў ужо ёсць слоўнікі гэтага тыпу». Гэта не так. Больш ці менш здавальняючага слоўніка псеўданімаў няма ў беларусаў. А неабходнасць у ім адчуваецца вельмі востра. Без грунтоўнага слоўніка беларускіх псеўданімаў нельга паспяхова весці навуковую работу, у прыватнасці, па гісторыі роднай літаратуры. Трэба спадзявацца, што нашы бібліёграфы ўлічаць патрабаванні часу і адклікнуцца на іх.

П. АХРЫМЕНКА,
доктар філалагічных навук.
г. Гомель.

СЯРОД КНІГ

ШТО Б СКАЗАЎ ШУВАЛАЎ...

ЯК ВЫДАЎЦЫ «ДАПАМАГЛІ» АЎТАРУ

Многа гадоў чакалі мы кнігу аб гісторыі беларускага шкларобства, аб лепшых старых і новых майстрах гэтага адмысловага мастацтва. Выданне такое ўяўлялася багата ілюстраваным, афармленым на ўзроўні тых рэчаў, прыгажосць якіх займала дух на нячастых, на жаль, выстаўках беларускага шкла або ў заводскіх музеях.

Нарэшце доўгачаканая кніга з'явілася. Яна так і называецца — «Беларускае шкло». Выпусціла яе выдавецтва «Навука і тэхніка». Кніга ў момант знікла з прылаўкаў. Гэта сведчыць і аб той цікавасці, якой карыстаецца ўсё, што датычыць беларускага шкла, і дарэчы, аб мізэрнасці тыражу...

Аўтар «Папулярнага нарыса аб гісторыі шкларобства ў Беларусі» (так называе кнігу выдавецтва) — М. Жаўрыд. Паколькі кніга не ўласна мастацтвазнаўчага плана, можа я і не стаў бы пісаць пра яе. Але даўно ўжо афармленне кнігі не выклікала ў мяне такога расчаравання... Упэўнены, што падобнае пачуццё было ва ўсіх, каму «пашчасціла» купіць гэтае даследаванне.

Аўтар, вядома, папрацаваў нямала. Разрозненыя, схаваныя ў розных крыніцах эканамічныя і іншыя звесткі па гісторыі беларускага шкла адшукаць было няпроста. М. Жаўрыд звёў разам і сістэматызаваў увесь вядомы да гэтага часу матэрыял аб знаходках старажытнага шкла пры археалагічных раскопках, аб яго хімічным складзе, аб размяшчэнні шкляных мануфактур, а потым заводаў, на тэрыторыі Беларусі, аб колькасці рабочых на іх, асартыменце прадукцыі. Ён назваў імёны старых майстроў, даў храналогію развіцця шкляной вытворчасці, эканамічныя паказчыкі вытворчасці ў розныя часы і г. д. Цікава чытаць пра Урэцкую і Налібоцкую гуты, пра старыя гутэйскі лад, пра рынкі збыту і г. д. Іншымі словамі, за даведкамі па гісторыі і эканоміцы беларускага шкла ў аб'ёме, які цалкам задавальняе не спецыялістаў, ды і многіх спецыялістаў, цяпер не трэба корпацца ў бібліяграфічным каталозе, а потым у добрай сотні кніг і часопісаў. Дарэчы, аўтар дае бібліяграфічны спіс, які сам па сабе мае вялікую каштоўнасць.

Аўтар кнігі, мяркуючы па акцэнтах, тэхнічны спецыяліст. Ён не ставіў задачай аналіз мастацкіх вартасцей старога і новага беларускага шкла. Вымушаныя экскурсы ў галіну мастацтвазнаўства мала ўдаліся аўтару, аднак рэдактар (Г. Вольская) вырашыла пакінуць іх у кнізе. У выніку чытач даведваецца, напрыклад, што «...беларускае шкло валодае цудоўнымі якасцямі: празрыстасцю, вязкасцю, здольнасцю прымаць усялякія формы і афарбоўвацца ў розныя колеры і адценні. Усё гэта дазваляе мастакам ствараць выдатныя творы, якія робяць гонар іх густу і майстэрству шкладуваў». Але хіба рускае, чэшскае, англійскае, мексіканскае і г. д. шкло не мае гэтых цудоўных якасцей?.. Такіх агрэхаў у кнізе дастаткова.

Але бяда не ў гэтым. Рэдактарскі недагляд асабліва адчуваецца ў мастацкім афармленні кнігі. Прыкладна на дзесяць аркушаў тэксту размеркавана ўсяго восем ілюстрацый, з іх пяць штрыхавых, тры фатаграфіі. Яны аб'яднаны адной асаблівасцю — тым, што не звязаны з тэкстам. Ёсць яны ў кнізе ці няма —усё роўна. Было б нават лепш, калі б іх не было. Цяжка ўявіць, навошта чытачу прапануюць паглядзець знешні выгляд шаравога млына, або прэса для вырабу шкляных банак. Не паказваюць шклаварную печ, інструмент і г. д., а іменна шаравы млын. Гэтыя дзве ілюстрацыі вычэрпваюць паказ тэхнікі па вырабе і апрацоўцы шкла мінулых і нашых гадоў. Не могуць пазнаёміць з прадметам і штрыхавыя малюнкі разнога навагрудскага бакала або посуду па смальтах і эмалі. У такой манеры можна зрабіць чарцёж трактара, дома, верталёта. А каб перадаць святло і колер шкла, відаць, ілюстрацыі павінны былі быць іншыя.

Фатаграфіі ж наогул прыводзяць у недаўменне. Перагортваеш старонку і раптам бачыш мастачку завода «Нёман» С. Раўдвеэ. Фатаграфій іншых мастакоў у кнізе няма. Зразумела, С. Раўдвеэ—таленавітая мастачка і добра, што чытач пазнаёміцца з ёй. Але чаму іменна С. Раўдвеэ (аб ёй жа нават не ўпамінаецца ў кнізе), а не Л. Мягкова, не А. Абрамава або не Г. Ісаевіч? Чаму, нарэшце, не групавая фатаграфія?

Апошняя фотаілюстрацыя знаёміць з пано ў мінскім кінатэатры «Піянер» на той падставе, што ў пано побач з керамікай выкарыстоўваліся і кавалачкі шкла. Вядома, на адбітку ніякіх шкляных блёсткаў, наогул фарбаў і адценняў не відаць, а відаць белаватая паласа па шкле. Такія ілюстрацыі не ўпрыгожваюць кнігу.

Кніга мае дадаткі. Гістарычны дакумент «Прывілей на шкляную гуту пану Палецкаму ў г. Вільні», датаваны 1551 годам, хоць і не абавязковы, з цікавасцю чытаецца і ўражвае. А вось брашура фатаграфій беларускага шкла розных стагоддзяў, зусім неабходная такой кнізе, наносіць ёй непапраўную страту. Аб гэтых фатаграфіях трэба асобна гаварыць, але перш-наперш хочацца адзначыць, што не ўсе вырабы, выбраныя для фатаграфавання, вартыя ўвайсці ў кнігу. Тут зноў-такі не адчуваецца дакладнай сістэмы і густу. Асаблівая ўвага ўдзелена вазам двухслойнага шкла, якія былі ў пашане гадоў пятнаццаць назад. Не лепшым узорам масавай прадукцыі з'яўляюцца і чаркі з залатым абадком, і туалетныя прыборы (дзякуй богу, знятыя ўжо з вытворчасці). Прадукцыя Нёманскага завода паказана на 12 фатаграфіях, Барысаўскага — на двух. Чаму? Ніхто на гэта не адкажа.

Няўжо ў музеях «Нёмана» або завода імя Ф. Дзяржынскага няма сапраўды цікавых экспанатаў? Зразумела, яны ёсць. Ёсць і ў фондах гістарычнага і мастацкага музеяў рэспублікі, і ў прыватных калекцыях. Можна толькі здзіўляцца, якое багацце пакінулі па-за ўвагай складальнікі ілюстраванага дадатку да «Беларускага шкла».

Кніга пра беларускае шкло, выдадзеная невялікім тыражом (1000 экз.), мела ўсе падставы быць «палепшаным выданнем». Шкло—удзячны матэрыял і па формах і па колеры. Выдавецтва і кніжны мастак маглі і павінны былі блiснуць выдумкай, тым больш, што першымі прадставілі чытачу беларускае шкларобства. Але кніга не мае супервокладкі, ёй вызначаны пяты нумар пераплёту (ледэрынавы карашок з кардоннай вокладкай). На старой чорнай вокладцы літары «о» ў словах «белорусское» і «стекло» гулліва зафарбаваны адна жоўтым, другая—сінім колерамі, відаць, таму, каб паставіць «птушачку» — трохколернае друкаванне. Іншага тлумачэння знайсці цяжка. Дзяўчына, што абдымае крыштальнае блюда, таксама, на мой погляд, не лепшы сімвал беларускага шкла. У лёгкае недаўменне ўводзіць форзац з паказам неабдымнай кампазіцыі шкляных вырабаў. Ёсць пралікі і ў разваротным тытуле і ў кампазіцыі фатаграфій на лістах дадатку. Аднак, трэба адзначыць, што ўсе гэтыя элементы аб'яднаны і колерам і настроем, і незавершанасць іх не кідалася б у вочы, калі б кніга была добра выканана паліграфістамі (друкарня імя Францыска Скарыны).

Я чытаў экземпляр з блакітным карашком. Ён настолькі не вязаўся з чорнай вокладкай, што спачатку я падумаў, быццам кнігу пераплялі ў якой-небудзь арцелі. Чорны колер на вялікай плошчы, як правіла, не ўдаецца ў нашых друкарнях, а тут ён зусім не насычаны—праз яго прасвечвае папера. Фатаграфіі, няўдала выкананыя фатографам, надрукаваны настолькі дрэнна, што няма ні адной з добрых сарака, на якую можна глядзець без шкадавання. Розныя плямкі і плямы, лініі змазаны, зззянне шкла ператварылася ў туман.

Кніга адкрываецца ўрыўкам са славутай ламаносаўскай «Оды аб шкле». Калі б Шувалаў, якога Ламаносаў пераконваў у прыгажосці шкла, убачыў гэтую кнігу і асабліва паглядзеў на фатаграфіі шкляных сасудаў у ёй, ён меў бы падставы заявіць М. Ламаносаву:

— Хвалько ты, брат!

Так непрыглядна прадстаўлена беларускае шкло.

Хочацца спадзявацца, што перавыданне кнігі М. Жаўрыда будзе больш удалае. Работа аўтара безумоўна заслугоўвае гэтага.

К. ЯДВІГА.

НАВІНКІ КНІЖНАЙ ГРАФІКІ

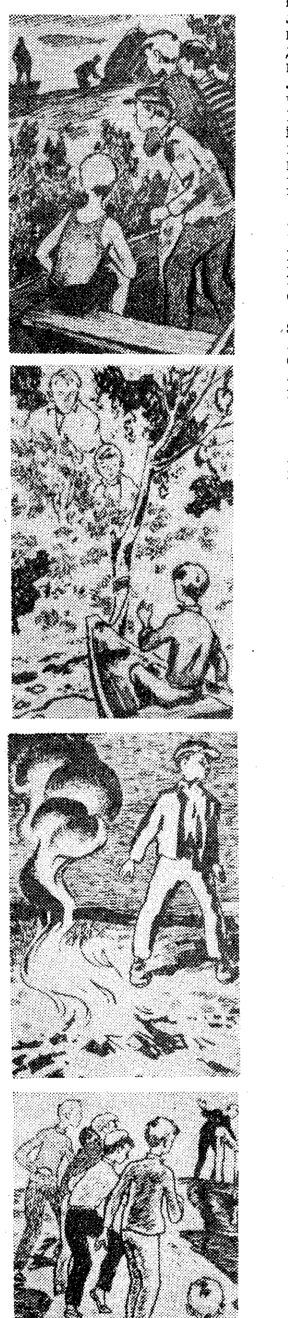

Малюнкі мастака П. Калініна да кнігі «Рэха» М. Ваданосава, якая рыхтуецца да выдання ў выдавецтве «Беларусь».

Раман Сабаленка

НА ВЕРНІСАЖЫ

Доўга мне рупіла тэма маральнай чысціні нашага савецкага чалавека. І от напісана аповесць у навелах «Трэці не лішні». У гэтым творы мне хацелася даследаваць узаемаадносіны маладых людзей. Гэта вельмі сур'ёзная і адказная тэма. Мо ўжо добра тое, што я не пабаяўся яе. А наколькі добра, глыбока яна вырашана, няхай пра гэта мяркуе чытач.

Прапаную ўвазе чытачоў «Літаратуры і мастацтва» раздзел — чацвёртую навелу—з новага твора.

Аўтар.

Калі б хто спытаў у Міхала Сцяпанавіча Гаранскага, як да яго прыйшла задума карціны «Мацярынства», ён бы не здолеў адказаць. Забаўляўся з Міхалінкай — вучыў яе хадзіць, і раптам у галаву як стрэліла: дык гэта ж дзяцінства, якое ўсім светам трэба берагчы. Той дзень Міхалінка хадзіла ў адмысловым жалезным хадунку на колцах. Не хадзіла, а ездзіла, перабіраючы ножкамі. Міхалу Сцяпанавічу чамусьці здалося, што дзіця вельмі стамілася. Ён выняў унучку з хадунка, сам сеў на тахту і, трымаючы ўнучку пад пашкі, паставіў на ногі. І дзіва: Міхалінка стаяла. Той раз яна нават прайшла крокі чатыры ці пяць. Дзедавай радасці не было ўпынку. Ён захапляўся, крычаў так, што мо нават у пад'ездзе было чутно.

На другі дзень на самым асеннім світанні Міхал Сцяпанавіч пабег з дому ў майстэрню. Адразу ўзяўся грунтаваць палатно. Выбраў мальберт і прымерыўся, як яно будзе працавацца. Дадому прыйшоў на абед. За сталом сказаў Вікторыі:

— Чуеш, дачушка? З заўтрашняга дня мы з табою пачынаем работу.— Вікторыя вылупіла вочы: ніяк не магла даўмецца, што яны з бацькам будуць рабіць.—Пакуль ты яшчэ не загружана ў аспірантуры, дык трэба, каб мне паслужыла.

— Чым, тата?

— Там, у майстэрні, пабачыш.

Асенні дзень быў дажджлівы. Імжака сыпалася і сыпалася на вулічны асфальт, на пажоўклую лісцяную коўдру ў парку. Пад нагамі, на асфальтаваных дарожках, шамрэла апалае лісце. А імжака сеялася і сеялася. Нечым яна была падобна на верасвеўскі ранішні туман. Светлыя вуліцы горада, здавалася, пастарэлі. Падумалася: раптам яны возьмуць і зменяцца. І не будзе таго горада, які ўсёй душою любіць Гаранскі. Не будзе чыстых, светлых, шырокіх, як само жыццё вуліц, горад стлуміцца, згорбіцца, як стары чалавек. Гаранскі адагнаў гэтую недарэчную думку. Зірнуў, ці ідуць Вікторыя з Міхалінкаю. Яны ішлі: Міхалінка на руках у Вікторыі, а тая спорна ступала, як сапраўды баючыся спазніцца на якую работу.

Майстэрня Гаранскага мясцілася ў цокальным паверсе ціхай вуліцы. Памяшканне мо трохі і цемнаватае: у вокны, якія больш як напалавіну ўгрузлі ў зямлю, не трапляе столькі сонца, колькі яго трэба мастаку. Гаранскі прылаўчыўся ўключаць электрычнасць: гэтак размеркаваў лямпкі па сіле святла і па колерах, што яны як бы памагаюць святлу дня.

У майстэрні Гаранскі адразу кінуўся да мальберта. Крытычным вокам акінуў дачку, унучку. Загадаў ім распрануцца: у майстэрні было цёпла. І толькі калі распрануліся, Міхал Сцяпанавіч заўважыў на галаве дачкі шыньён. «Э, непарадак! Непарадак!»—памагаў мастак здымаць, выблытваць з валасоў лішніцу. Дома Гаранскі нібы і не заўважаў, што дачка на некалькі сантыметраў вышэй звычайнага: на галаве была ладная кукса. Сам расправіў доччыны валасы так, каб локаны іх былі спушчаны. У Вікторыі валасы не кучаравіліся, і гэта здалося Гаранскаму вельмі добрым. Дастаў з кішэнькі расчоску і прычасаў Вікторыны валасы. Потым Гаранскі умошчваў, прыладжваў на руках Вікторыі Міхалінку.

— Тата, дык ты нас маляваць хочаш? Гэта тая работа, што ты мне абяцаў?

Дзеці не заўсёды цікавяцца тым, што робяць іхнія бацькі. І калі Гаранскі сказаў, якую ён хоча намаляваць карціну, Вікторыя здзіўлена зірнула на яго і сказала:

— Дык наняў бы натуршчыцу. Не канечне на мне табе трэба практыкавацца!

Доччыны словы нечым пакрыўдзілі бацьку, і ён сказаў абы што:

— На натуршчыцу ў мяне грошай не выстарчае. Ты ж не зарабляеш!

Надышла ўжо Вікторына чарга пакрыўдзіцца. Ёй здалося, што бацька яе папракнуў тым, што яна дагэтуль не працуе, хаця Міхал Сцяпанавіч і ў думках не меў папракаць адзіную сваю дачку. Яму проста хацелася сказаць штокольвек такое, што магло б закрануць, мо трошачкі ўкалоць Вікторыю за тое, што яна яго не разумее і, як яму здаецца, і не хоча разумець.

Задума суздром завалодала Гаранскім. Ён наважыў выставіць карціну на зімовай выстаўцы ў дні гадавіны рэспублікі. Да гэтай даты амаль заўсёды арганізоўваліся выстаўкі, і мастакі ўжо ведалі, што кожнаму з іх трэба пастарацца, каб на гэтым зімовым вернісажы выглядаць як мае быць. А тут родная дачка не зразумела не толькі яго жадання, але і задумы. Міхал Сцяпанавіч, паказаўшы рукою, сказаў дачцы:

— Станавіся вось тут. Бяры Міхалінку на рукі і станавіся вось тут.

Вікторыя ўзяла Міхалінку і паслухмяна стала на тое месца, куды паказаў бацька. Яна ўгледзела, што акурат на гэтае месца падае ад лямпачкі нейкі дзіўны, малачаісты прамень і як зайчык гуляе на Міхалінчыным тварыку.

— От так і стойце!—адобрыў дочччыну позу бацька.

Мастак спяшаўся, завіхаўся, нібы хто яго падганяў: хутчэй, хутчэй. Прыжмурыўшы вочы, ён раз-пораз кідаў позірк на дачку і ўнучку. На вялікім палатне накідваў іх абрысы. Лініі былі бязладныя, калі глядзець збоку, можна было падумаць, што стары блазнуе. Вікторыі падумалася, што бацька прывёў іх сюды, каб толькі чым заняць, зацікавіць. Прыжмураным вокам Гаранскі раз-пораз кідаў на дачку з унучкай і, здавалася, не глядзеў на тыя лініі, якія ён крэсліў. Нарэшце, нібы зняў з плячэй вялізны цяжар, ён уздыхнуў і сказаў:

— На сёння хопіць!

Міхалінка ўсім цікавілася ў дзедавай майстэрні. Яна то лезла ў фарбу, то пераварочвала старыя, гатовыя ўжо карціны, то бралася за ножкі мальбертаў, з якіх яшчэ не зняты былі работы.

— Ты тут не вельмі гаспадар, малеча, калі не хочаш зарабіць шлепака,—страшыў дзед унучку.

Тым часам Вікторыя ўзялася апранаць дзіця, апранулася сама. Нарэшце, яны пайшлі. Міхал Сцяпанавіч глядзеў ім услед, пакуль яны відны былі праз акно майстэрні. У ягонай галаве роіліся думкі, якім, здаецца, ні ўпынку, ні стомы, не было і не будзе. У думках ён ужо бачыў сваю будучую карціну, бачыў Міхалінку на руках у Вікторыі.

Міхал Сцяпанавіч мог бы маляваць карціну і па памяці. Памяць у яго нейкая адменная: яна доўга-доўга захоўвае выразныя драбніцы чалавечага твару, і калі ён, Гаранскі, бярэцца за пэндзаль, нібы бачыць перад сабою той твар, які ўразіў ягоны позірк. Затое Гаранскі можа забыцца імя ці прозвішча нават вельмі даўно знанага, добра знаёмага чалавека. Гаранскі думаў, што такая памяць ва ўсіх мастакоў, што сама прырода так распарадзілася, апякаючы і ашчаджаючы чалавечыя таленты.

Тым больш Міхал Сцяпанавіч мог намаляваць па памяці сваю дачку і ўнучку. Кожную рысачку на іх абліччах ён ведаў. Нават ва ўсмешках іх ён бачыў нешта адменнае. Аднак вось ужо другі ці трэці тыдзень Вікторыя з Міхалінкаю ходзяць у бацькавую майстэрню. Ужо на палатне жанчына можа пазнаць сябе і сваю дачку. Яна бачыць такую, як на іх, вопратку. Ужо і ў тварах, і ў постацях шмат пазнае свайго. І здаецца, што то не намаляваная на палатне постаць жанчыны з дзіцем. Яны—як жывыя. За спіной у маці, што нясе на руках дзіцянё, вунь які прастор, і кожны крок жанчыны ў гэты прастор як бы адбіваецца рэхам у душы таго, хто бачыць гэтую хаду. Гаранскі нібы ўвачавідкі бачыў, як пад яго пэндзлем пачынаюць жыць дачка з унучкай, як распасціраецца па-за імі неаглядна далёкая і прывабная дарога.

— Ну, дзякую, дочухна. Цяпер ужо ўсё. Больш вы мне не патрэбны,— сказаў, як здалося Вікторыі, абыякава бацька.—Я ўжо тут сам без вас упраўлюся. Сёе-тое ўдакладню.

Бацька вярнуўся дадому позна ўвечары. Ён быў задаволены, вясёлы, як той купец, які купіў нешта ўдала.

— Разумееш, выйшла,—паведаміў бацька Вікторыі.—Ты вельмі добра пазіравала мне. Гатоў табе, як таму прафесару, за кожную гадзіну хоць пяць рублёў плаціць.

— Плаці! Плаці!—жартавала Вікторыя.

— Толькі ж ты ўкруціш гэтыя грошы,— сказала на поўным сур'ёзе Вера Іванаўна.—А ёй добра было б зарабіць дзе на сукенку. На мужавы сродкі яна не вельмі разгоніцца.

Міхал Сцяпанавіч хацеў сказаць, што іх дзеці ніколі на стыпендыю не жылі і мо добра было б, каб яны нейкі час пажылі скупенька. Ён сам ніколі не цікавіўся ні сваімі, ні асабліва жончынымі туалетамі, і таму падумаў, што ў Вікторыі сапраўды ў бліжэйшы час не будзе чаго надзець. Ён дастаў з кішэні і паклаў на стол чырвоныя дзесяткі. Веры Іванаўне здалося, што іх вельмі многа.

— Не трэба. Гэта я так сабе. Ёсць у яе сукенкі.

Грошы так і засталіся ляжаць на стале. Вера Іванаўна і Вікторыя ўспрынялі тое, што Гаранскі паклаў грошы на стол, як дакор, што яна, дарослы чалавек, сядзіць на бацькавай шыі. Ды каб яна хоць адна! А то ж цэлая сям'я!

Бацька гэтага не думаў.

□

Была ўжо зіма. Горад як бы павесялеў. Першы снег падбяліў яго і ён, здавалася, аж вуліцы рассунуў.

У Міхала Сцяпанавіча быў гарачы час. Праз тыдзень трэба здаваць на выстаўку карціну. А яна—усё яму думалася—не зусім гатова. Мо для чалавека мастацтва ніколі ягоны твор не бывае зусім гатовы. Усё роўна то адно, то другое трэба ў ім дарабляць. Гаранскі сваё «Мацярынства» асадзіў ужо ў рамку. Пашукаў у майстэрні добрае месца, на якое б падала натуральнае святло з вокан, паставіў яе, прыхінуўшы да сцяны. Яна здавалася яму вартай увагі гледача. Ён глядзеў на сваю работу з розных адлегласцяў, і дзіва: у яго не было яшчэ таго задавальнення, якога ён чакаў, працуючы над палатном. Ён ім жыў, ім гарэў, а цяпер як бы лінулі на яго цэбар халоднай вады, і ўсё ў ім пагасла.

Гаранскі вырашыў запрасіць у майстэрню дачку і паказаць ёй карціну. Думаў толькі, калі гэта зрабіць. Вікторыя паступіла ў аспірантуру і цяпер у яе не дужа выстарчала вольнага часу. Хіба што два выхадныя. Гаранскі сказаў дачцы, каб яна рыхтавалася ў суботу ці ў нядзелю пайсці з ім у майстэрню. Няхай яна будзе першым гледачом і дарадцам. Яна чалавек не пабочны з усіх пунктаў гледжання і як дачка, і як натуршчыца.

Вікторыя прыйшла. Міхал Сцяпанавіч уключыў святло, бо хоць уночы і падсыпала чысцюткага сняжку і зямля нібы была за ноч пабелена, усё ж святла не хапала, каб у драбніцах, дэталях бачыць карціну. Вікторыя спынілася ў дзвярах. Глядзела-глядзела на карціну, падыходзіла і адыходзіла. Глядзела моўчкі, нібы яна была анямелая. Нарэшце выпрасталася, набрала поўныя грудзі паветра і сказала:

— Тата, дык гэта ж не я! Гэта ж не мы,— нібы цяпер толькі ўгледзела, што на карціне яны ўдваіх.

— Як гэта не вы? А хто ж?

— І ў Міхалінкі не такія вочы!

Гаранскі панура глянуў на дачку. Твар яго перасмыкнуўся, нібы ён што цяжкае, аскомістае праглынуў. Відно было, як яму балюча казаць тое, што ён думае. Перасіліўшы сябе, ён сказаў для дачкі:

— Эх, дзяўчынка мая, зразумець табе бацьку не так проста. Гэтаму не навучылі вас ва універсітэце. Такія твае вочы, як на гэтай карціне, я ўсё жыццё бачыў. Я іх насіў з сабою як свой боль, як сваю радасць. Для мяне іншых тваіх вачэй няма і быць не можа,— спавядаўся перад дачкою Міхал Сцяпанавіч.

— Але ж у Міхалінкі не такія вочкі. Тут жа, бач, яны праменяцца. А ў яе ж не такія!— пераконвала бацьку дачка.

— Няхай праменяцца! І добра, што яны праменяцца!—сказаў так Гаранскі, нібы пачуў тое, што хацеў.

— Дык ты хоць не падпісвай, што гэта тут твае дачка і ўнучка.

— І не збіраюся. Карціну я назваў «Мацярынства».

— Як?—нібы не зразумела Вікторыя.

— Як чуеш! «Мацярынства». На ёй не Вікторыя Гаранская, а маці. Яны ўсюды ёсць і будуць да тых пор, пакуль будзе свет стаяць. І дзеці будуць. І наша Міхалінка—не Міхалінка. Тут яна—як дзяцінства свету. Не крыўдуй на мяне, дачушка.

— А я і не крыўдую!—бачачы бацькава ўзрушэнне, сказала Вікторыя.—Мне здаецца, што карціну будуць глядзець, захапляцца ёю. Наконт падабенства—гэта я па-дылетанцку, татачка. Ты не звяртай увагі.

Вікторыя памагла бацьку ўпакаваць карціну—заўтра меліся адправіць яе ў выставачную залу Дома мастацтваў. Там ужо развешвалі, расстаўлялі экспанаты. Мастакі самі стараліся выбіраць месцы для сваіх твораў.

(Заканчэнне на 4-й стр.)

ЗАПРАШАЕ УНІВЕРСІТЭТ ОПЕРНАГА МАСТАЦТВА

Ідэю стварэння гэтага універсітэта ўжо даўно выношвалі аматары мастацтва многіх прамысловых прадпрыемстваў сталіцы. І вось нядаўна іх мара ажыццявілася. Агульнымі намаганнямі работнікаў Беларускага тэатра оперы і балета і энтузіястаў-аўтазаводцаў арганізаваны народны універсітэт опернага і балетнага мастацтва. Ініцыятывы энтузіястаў-рабочых падтрымалі студэнты і вучні, выкладчыкі вну і школ сталіцы.

Карэспандэнт газеты «Літаратура і мастацтва» пабываў у оперным тэатры і пагутарыў з адным з арганізатараў універсітэта, сакратаром партыйнай арганізацыі тэатра Ф. Сязанцавым. Вось што ён расказаў:

— Мы вельмі ўзрадаваліся, калі да нас у тэатр прыйшла дэлегацыя аўтазаводцаў з прапановай стварыць універсітэт опернага і балетнага мастацтва. Аднак радасць радасцю, а перад нашым калектывам паўстала цяжкая і адказная задача — арганізаваць навучальны працэс так, каб ён прынёс плён. Трэба было знайсці і падрыхтаваць лектараў, падабраць ілюстрацыйны рэпертуар. На пасяджэнне мастацкага савета мы запрасілі прадстаўніку аўтазавода. Агульнымі намаганнямі склалі вучэбны план. Стварэнне універсітэта опернага і балетнага мастацтва прысвяцілі 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

Першыя заняткі мы прысвяцілі оперы Дж. Пучыні «Багема». Перад пачаткам спектакля мы запрасілі выступіць музыказнаўцу Л. Аўэрбаха. Ён пазнаёміў слухачоў з гісторыяй стварэння оперы і з творчасцю Дж. Пучыні. Затым была паказана опера «Багема».

Пасля першых заняткаў мы можам з упэўненасцю сказаць, што эксперымент удаўся. Слухачы праявілі самую шчырую зацікаўленасць да таго, што ім было расказана і паказана.

На наступных занятках універсітэта, а гэта будзе ў рамках нашага тэатральнага сезона 1969—1970 года, мы думаем пазнаёміць слухачоў з опернымі спектаклямі «Хаваншчына», «Брэсцкая крэпасць», «Трубадур», балетамі «Жызель», «Альпійская балада», «Выбранніца», «Дон Кіхот». Гэта будзе нібы анталогія з лепшых твораў сусветнага і нашага опернага мастацтва. Перад пачаткам кожнага спектакля мяркуецца праводзіць лекцыі, гутаркі, творчыя сустрэчы з майстрамі сцэны, мастацтвазнаўцамі. Апрача таго, маем намер пазнаёміць аматараў мастацтва са старонкамі музычнай Лениніяны, творамі беларускіх кампазітараў.

ФЛОЦКАЙ МЕДЗІ НАПЕВЫ

Да воінаў Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі прыехаў Асобы ўзорны аркестр Ваенна-Марского Флоту СССР — калектыў вядомы, які мае добрую рэпутацыю. Канцэрты яго праходзяць з сапраўдным поспехам.

Цікава, што дырыжоры аркестра выступаюць і лектарамі — перад тым, як выконваць музычны твор, яны гутараць з аўдыторыяй, тлумачаць задуму кампазітара і гісторыю жыцця твора на канцэртнай эстрадзе або ў рэпертуары ансамбляў вайсковага прызначэння.

Цяпер аркестр выконвае спецыяльную праграму, прысвечаную 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Тут і імёны кампазітараў, творы якіх любіў слухаць правадыр, і партытуры, дзе адлюстраваны рэвалюцыйныя падзеі, старонкі музычнай літаратуры аб сучаснай арміі і флоцкім жыцці абаронцаў нашай краіны. Бетховен і Глінка, Шастаковіч і Гліер, мелодыі народных песень. Кожны нумар добра адрэпеціраваны і выконваецца з тонкім адчуваннем стылістыкі і творчай манеры аўтара. Удала зроблены пераказы інструментальных твораў для вайсковага складу аркестра.

Разам з галоўным дырыжорам аркестра заслужаным артыстам РСФСР Г. Аляўдзіным поспех справядліва падзяляюць і салісты — спевакі Міхаіл Маслаў і Бэла Гапонава, В. Шарашаткін (барытаніст), С. Барадай (габой), У. Андрэеў (флейта), Л. Памылкін і Г. Ярмілаў (трамбон). Яны выступаюць з добрым адчуваннем ансамблевасці і, як кажуць, арганічна «ўпісваюцца» ў агульнае гучанне тых твораў, дзе ім адведзена сольная партыя.

Цікавае і тое, што аркестр не абмяжоўваецца творамі «сур'ёзнай» музыкі, у яго рэпертуары ёсць і эстрадныя мелодыі. Такім чынам, вечар праведзены разам з флоцкімі музыкантамі, пакідае змястоўныя і разнастайныя ўражанні. А гутаркі дырыжораў Г. Аляўдзіна, Б. Левіна і вядучага праграмы А. Густава абуджаюць цікавасць слухачоў да творчай спадчыны кампазітараў, да своеасаблівасці інтэрпрэтацыі твораў гэтым складам аркестра.

За паспяховую дзейнасць Аркестра Ваенна-Марского Флоту СССР у часе гастроляў камандаванне ЧБВА ўзнагародзіла гэты калектыў граматай, а калегі па мастацтве падарылі флоцкім музыкантам наборы грампласцінак з творамі, якія выконваюцца аркестрам штаба ЧБВА, і твораў беларускіх кампазітараў, напісаных для духавога аркестра.

Я. МАЛЫ.

Начальнік Ваенна-аркестравай службы ЧБВА заслужаны артыст БССР Б. Пяньчук уручае ўзнагароду камандавання акругі Г. Аляўдзіну.

Фота П. ДОБІНА.

З НОВЫХ ПЕРАКЛАДАЎ

Катажына СУХАДОЛЬСКАЯ

МІНІЯЦЮРЫ

ПРОСЬБА

Пакіньце мяне. Ведаю, вы ўжо сказалі мне, што па Млечным Шляху коціцца кола гісторыі.

Не загадвайце мне чапляцца за яго спіцы. Не загадвайце мне імкнуцца да зор, далейшых за далягляд майго жыцця. У мяне слабыя вочы і я баюся холаду прастораў. Не турбуйце мяне.

Вазьму гліняны збанок, уваткну ў яго зялёныя лапкі яліны і пастаўлю на вашым стале. Вазьму канапляных зярнятак і накармлю вераб'ёў за вашым акном. А потым сяду каля печы і звяжу цёплы шалік і шапку, каб вашы вушы не мерзлі на Млечным Шляху. Дазвольце мне гэта.

КРОПЛІ

Мы — дождж, гразь, непагадзь. Мы — сродак ад бяссонніцы для людзей, у якіх агаленыя нервы. Мы можам быць таксама прыладай катавання, і наогул нас можна выкарыстаць у розных мэтах.

Зачапіўшыся за краечак даху, халодна адлюстроўваючы не свой бляск, мы пазіраем на дол. Глядзім на працягу такога даўжэзнага моманту, на які дазваляе нам наша здольнасць чапляцца, на які дазваляе паверхневае нацяжэнне. А потым падаем.

І іменна тады, за момант да страты свае сутнасці і формы, у нас нараджаецца святло — чыстае і вялікае, святло, якога мы ў саміх сабе не падазравалі.

Поўнач — гадзіна смерці. Поўнач — гадзіна нараджэння. Усе вы ведаеце гэта, праўда? А я не ведаў так доўга, так, вельмі доўга. Цяпер ужо ведаю: кожны дзень я, Сённяшні, пакорна чакаю мяне, Заўтрашняга. Аддаю — цяжка ўздымаю на плечы сваё, што раз то іншае, аблічча, і брыду праз увесь дзень. Цяпер я ўжо ведаю: неўзабаве я, Заўтрашні, убачу пустыя рукі ў мяне, Сённяшняга, і пайду сабе, вольны і абыякавы.

Такое гэта простае, я так доўга гэтага не разумеў. І так шкада, што я здолеў яго зразумець.

ПАЭТ

На ім была ватоўка, доўгія рыбацкія боты, і ён ніколі не чытаў ані Рэмбо, ані Верлена.

Ён паказаў мне валун на беразе мора і сказаў:

— Гэта стары рыбак, які ўжо не мог стазіць сетак. Прыйшоў сюды і сеў, каб паказваць дарогу іншым, бо тут вельмі паскуднае, небяспечнае месца.

Я здзівілася. Я ведала, што ён нарадзіўся далёка адгэтуль, што паданні і легенды гэтых мясцін — чужыя яму.

— Хто табе сказаў пра гэта? — спыталася я.

— Ніхто, — адказаў ён. — Ды я не ведаю, адкуль узяўся гэты камень.

УСМЕШКА

Бывае часамі, што сустрэнешся твар у твар з чалавекам вельмі звычайным, будзённым, які ўсміхаецца, нібы прыдурак, сам не ведаючы чаго. І ты глядзіш на яго паблажліва, да глыбіні душы задаволены сам сабою.

А пазней, калі ты бліжэй прыгледзішся да яго, раптам убачыш, што ён, чалавек, які ўсміхаецца невядома чаго, усе твае думкі даўно перадумаў і вось дайшоў да такое ўсмешкі.

Пераклад з польскай мовы Янкі БРЫЛЯ.

Міністэрства культуры БССР паведамляе, што конкурс на лепшую п'есу, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, працягнуты да 1-га сакавіка 1970 года.

З МІНУЛАГА

ІМ ЗАХАПЛЯЛАСЯ І БЕЛАРУСЬ

Не так даўно музычная грамадскасць нашай краіны адзначала 150-годдзе з дня нараджэння таленавітага музыканта XIX стагоддзя, славутага гітарыста-віртуоза Марка Данілавіча Сакалоўскага.

Цудоўнага майстра гітары М. Сакалоўскага ведала ў свой час уся Еўропа. Немцы называлі яго «вялікім артыстам», французы — «Паганіні гітары» італьянцы — «Батэзіні гітары» (Батэзіні — славуты італьянскі кантрабасіст), англічане — «каралём гітары», паляні — «Касцюшкам гітарыстаў». Велізарнай папулярнасцю карысталіся яго канцэрты ў Маскве і Пецярбургу.

Нарадзіўся М. Сакалоўскі на Жытоміршчыне. Музычныя здольнасці будучага гітарыста праявіліся яшчэ ў дзяцінстве. З малых гадоў ён вучыўся іграць на скрыпцы і віяланчэлі. Крыху пазней, захапіўшыся гітарнай музыкай, цалкам прысвяціў сябе шасціструннай гітары.

Канцэртную дзейнасць пачаў у Жытоміры. Яго першы канцэрт адбыўся 26 мая 1841 года. Водгукі на гэты канцэрт былі самыя цёплыя, рэцэнзенты аднадушна прадказвалі маладому музыканту вялікую будучыню.

Першы яго канцэрт у Маскве адбыўся ў сакавіку 1847 года. Рэцэнзент «Московского городского листка» пісаў: «Кожны інструмент у руках сапраўднага віртуоза робіцца поўным і дасканалым. Ігра М. Сакалоўскага лёгкая, пяшчотная; гукі то сыплюцца пацеркамі, то перакатваюцца, як жамчужыны, то звіняць, як сярэбраныя. На яго ігру не глядзелі са здзіўленнем, але яго ігру слухалі з задавальненнем».

У пачатку 50-х гадоў XIX стагоддзя М. Сакалоўскі часта выступаў з канцэртамі ў Маскве і іншых гарадах Расіі, хвалюючы слухачоў незвычайнай віртуознасцю і выразнасцю сваёй ігры. Музычная грамадскасць таго часу высока ацэньвала талент гітарыста. Газета «Московские ведомости» ў 1852 годзе пісала: «Хто б мог падумаць, што «Венецыянскі карнавал» Паганіні і Эрнста можа быць перададзены на гітары з усёй разнастайнасцю, з усёй дзівоснасцю... Нам ніколі не даводзілася слухаць такога гітарыста».

Вядомы рускі піяніст, педагог і кампазітар А. Дзюбюк так гаварыў аб ігры М. Сакалоўскага: «Вы паслухалі б, як ён выконваў Шапэна! Вы падумалі б, што Шапэн пісаў і іграў выключна на гітары!» Дарэчы адзначыць, што партнёрам М. Сакалоўскага ў канцэртах часта бываў вядомы рускі піяніст М. Рубінштэйн.

Гастролі М. Сакалоўскага за мяжой — у Вене, Парыжы, Лондане, Берліне, Дрэздэне, Мілане і іншых гарадах Заходняй Еўропы — таксама суправаджаліся велізарным поспехам. У Вене гітарыст атрымаў дыплом на званне лепшага гітарыста Еўропы. Вядомы нямецкі музычны крытык таго часу Этынгер называў М. Сакалоўскага «Байранам гітары», гаварыў, што яго ігра «дае жыццё і каменю». У Лондане славуты Рэгондзі, які да таго часу лічыўся «каралём гітары», перадаў М. Сакалоўскаму ўсе свае ноты і сказаў: «Я пакідаю сцэну і больш вартага для сябе пераемніка не знаходжу».

Аб'ехаўшы з канцэртамі ўсю Еўропу, М. Сакалоўскі са славай вярнуўся на радзіму. Усе гарады Расіі з радасцю прымалі славутага музыканта.

Ведалі М. Сакалоўскага і на Беларусі. Яго чароўную ігру неаднойчы слухалі мінчане, магілёўчане, гродзенцы, віцябляне, случчане і жыхары іншых гарадоў.

Апавяшчаючы сваіх чытачоў аб прыездзе ў горад М. Сакалоўскага, газета «Могилевские губернские ведомости» ў 1859 годзе пісала: «Ад душы жадаем, каб пан Сакалоўскі і ў Магілёве як можна больш знайшоў слухачоў і праўдзівых паклоннікаў яго таленту». Праз два дні газета паведамляла зноў: «У мінулую нядзелю ў зале А. Г. Трубачэева мы чулі чароўныя гукі гітары пана М. Сакалоўскага. Цяжка было ўявіць, што ў струнах гітары схавана столькі сілы і характва. Але пан Сакалоўскі спасціг сакрэт з беднага, няўдзячнага, так званага неспяваючага інструмента зрабіць інструмент багатым, удзячным і пявучым: яго дзесяціструнная гітара і спявае, і гаворыць — і так шчыра гаворыць душы, што не хочацца верыць, што гэта быў мёртвы інструмент, які не сам па сабе гаварыў, а пальцамі артыста абуджаўся да жыцця і пачуцця».

У лістападзе таго ж 1859 года М. Сакалоўскі каля дзесяці дзён правёў у Мінску. І тут кожны яго канцэрт карыстаўся несумненным поспехам. Тут, у Мінску, музыкант знайшоў многа шчырых і адданых сяброў. Вядомы польска-беларускі паэт Уладзіслаў Сыракомля прысвяціў яму верш «Марэк і гітара». А. Валіцкі — спявак, музычны крытык, заснавальнік кнігарні ў Мінску — падараваў М. Сакалоўскаму партрэт Ул. Сыракомлі з аўтографам і надпісам: «Марку Сакалоўскаму на памяць». Сваё фота падараваў артысту і вядомы польскі скрыпач, вучань Паганіні Апалінар Конццкі, які жыў у Мінску. Вучні Навагрудскай гімназіі прысвяцілі гітарысту-віртуозу верш, поўны захаплення і любві.

Апошні публічны канцэрт М. Сакалоўскага адбыўся ў Пецярбургу ў 1877 годзе. Больш музыкант выступаць не мог — не дазволіў рэўматызм.

Апошнія гады жыцця М. Сакалоўскі правёў у Вільні. Тут ён і памёр 25 снежня 1883 года. Пахаваны славуты музыкант-віртуоз на могілках Расу, непадалёк ад выдатнага літоўскага мастака і кампазітара М. Чурлёніса.

Ю. РЫМКЯВІЧУС,
загадчык струннага аддзялення Каўнаскага музычнага вучылішча імя Ю. Груёдзіса.

ГАЛОЎНАЯ МЭТА — СУПРАЦОЎНІЦТВА

«САВІНФІЛЬМ» — НОВАЯ КІНААРГАНІЗАЦЫЯ

У НАШЫ ДНІ творы шматнацыянальнай кінематаграфіі Савецкага Саюза з поспехам дэманструюцца на экранах многіх краін свету, удзельнічаюць у буйнейшых міжнародных кінафестывалях, заваёўваюць шматлікія прызы і ўзнагароды. Развіваецца і творчае супрацоўніцтва савецкіх кінематаграфістаў з іх зарубежнымі калегамі. Адна з форм такога супрацоўніцтва — сумесныя пастаноўкі.

Не так даўно савецкі кінарэжысёр Сяргей Юткевіч у самым цесным супрацоўніцтве з польскімі кінематаграфістамі стварыў фільм «Ленін у Польшчы», высока ацэнены гледачамі і крытыкай. Падобных прыкладаў нямала.

Фільм «Зося» пастаўлены сумесна з кінематаграфістамі Польшчы, «Яны ішлі на Усход» — сумесная работа з італьянскай фірмай, карціна «Мне было 19» — з кінематаграфістамі ГДР, фільм «Трэцяя маладосць» — савецка-французскай вытворчасці.

Нярэдкія выпадкі запрашэння савецкіх акцёраў зарубежнымі кінакампаніямі. У Даніі і Югаславіі здымаўся савецкі акцёр Алег Відаў, у Польшчы — Аляксандр Бяляўскі, Ларыса Лужына — на кінастудыі «Дэфа» ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы.

З кожным годам расце колькасць прапаноў аб узаемным супрацоўніцтве. Усё гэта і выклікала неабходнасць стварэння новай кінаарганізацыі — Усесаюзнага аб'яднання па сумесных пастаноўках і аказанні вытворчых паслуг зарубежным кінаарганізацыям і кінафільмам, скарочана — «Савінфільм».

— Да нядаўняга часу, — расказвае старшыня аб'яднання Сяргей Кузняцоў, — супрацоўніцтва з зарубежнымі кінаарганізацыямі ажыццяўлялі непасрэдна самі кінастудыі. Натуральна, гэта стварала цэлы рад і арганізацыйных, і вытворчых складанасцей. Зараз мяркуецца больш цэнтралізаванае, планавае кіраўніцтва, што, спадзяёмся, створыць спрыяльныя ўмовы для плённага супрацоўніцтва з зарубежнымі кінакампаніямі на ўзаемавыгаднай аснове. Важная задача «Савінфільма» — няўхільна прапагандаваць і развіваць прагрэсіўнае рэалістычнае мастацтва, якое служыць ідэям міру і гуманізму.

Сёння яшчэ рана падводзіць якія-небудзь вынікі: «Савінфільму» ўсяго некалькі месяцаў. Але ўжо тая колькасць сумесных кінафільмаў, якая знаходзіцца зараз у вытворчасці, дазваляе сцвярджаць — перспектывы ў гэтай арганізацыі вялікія.

Лаўрэат нацыянальнай прэміі ГДР кінарэжысёр Гюнтэр Райш, пастаноўшчык многіх фільмаў (у тым ліку тэлефільма «Сумленне абуджаецца», карціны «Пакуль я жывы») пачынае здымкі гісторыка-рэвалюцыйнай стужкі «Падарожжа ў іншы свет», прысвечанай стагоддзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Аб рэвалюцыйных падзеях 1919 года раскажа савецка-венгерскі фільм «Трымайся за воблакі». Над стварэннем кінастужкі «Чалавек з другога боку», таксама прысвечанай ленінскаму юбілею, працуюць кінематаграфісты кінастудыі імя Горкага і шведскай фірмы «Амега-фільм». Рыхтуюцца здымкі савецка-балгарскага фільма «Украдзены эшалон», які расказвае аб адным цікавым эпізодзе другой сусветнай вайны. Вядомы па многіх карцінах — «Прафесар Мамлак», «Зоры», «Мне было 19» — кінарэжысёр з ГДР Канрад Вольф рыхтуе на «Ленфільме» экранізацыю рамана Ліона Фейхтвангера «Гойя». У гэтым фільме гледачы сустрэнуцца з савецкімі акцёрамі Данатасам Баніёнісам, Міхаілам Казаковым і іншымі. Вось далёка не поўны спіс фільмаў сумеснай вытворчасці, якія павінны выйсці на экраны ў хуткім часе.

Шырокія і рознабаковыя магчымасці творчага супрацоўніцтва адкрыты і ў галіне дакументальнага і навукова-папулярнага кінематографа. Вядомы савецкі рэжысёр Аляксандр Згурыдзі прыступіў да стварэння фільма «Чорная гара», прысвечанага жыццю рэдкіх жывёл індыйскіх джунгляў. Сцэнарый фільма напісаны па матывах апавядання індыйскага пісьменніка Хаджы Ахмад Абаса.

Значную ролю ў дзейнасці аб'яднання павінна заняць такая форма міжнароднага супрацоўніцтва, як аказанне творчых і вытворчых паслуг зарубежным кінакампаніям. Прыкладам такога супрацоўніцтва можа служыць фільм «Ватэрлоа», які па кантракту з італьянскай кінакампаніяй ставіць Сяргей Бандарчук. Масавыя натурныя здымкі праводзяцца на тэрыторыі Савецкага Саюза, у Закарпацці. У фільме побач з зарубежнымі выканаўцамі заняты і савецкія акцёры: Сярго Закарыядзе, Алег Відаў, Ірына Скобцава, Уладзімір Дружнікаў.

Геаграфічныя і этнаграфічныя асаблівасці неабсяжнай Краіны Саветаў прыцягваюць увагу многіх кінематаграфістаў свету. Цяжка назваць іншую краіну, дзе так бы шчодра былі прадстаўлены флора, фауна, кліматычныя паясы, геаграфічны рэльеф, як у нас у Савецкім Саюзе. Вялікую цікавасць для многіх зарубежных кінаарганізацый уяўляюць і вялікія вытворчыя магчымасці савецкіх кінастудый, аснашчаных сучаснай кінатэхнікай.

У дні нядаўняга Маскоўскага міжнароднага кінафестывалю, дзе ўпершыню афіцыяльна выступалі прадстаўнікі «Савінфільма», было выказана мноства самых разнастайных пажаданняў аб узаемным супрацоўніцтве. Асабліва вялікая цікавасць да новай арганізацыі з боку дзеячоў кіно маладых дзяржаў Азіі і Афрыкі, якія сталі на шлях свайго развіцця. Пачынаючаму кінематографу гэтых краін жыццёва неабходна сяброўская падтрымка, парада вопытных майстроў кіно.

Калектыў «Савінфільма» бачыць сваю мэту ў тым, каб усямерна садзейнічаць развіццю пляннага супрацоўніцтва ў галіне масавага мастацтва — кіно.

Людміла КАСЬЯНАВА. (АДН).

ГОСЦІ МІНСКА

Цёпла сустрэлі мінчане выступленне на сталічнай эстрадзе вядомага віяланчэліста заслужанага артыста РСФСР Данііла Шафрана, які разам з Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР выканаў Канцэрт для віяланчэлі з аркестрам рэ мажор Гайдна. Дырыжорам у той вечар быў наш госць з Ташкента заслужаны артыст Узбекскай ССР Захід Хакназараў — музыкант добрага густу і вялікага артыстычнага тэмпераменту. Пад яго кіраўніцтвам выконваліся Сімфонія кампазітара Кенджаева і сюіта з балета І. Стравінскага «Пятрушка».

У трэці раз наведвае нашу краіну славутая эстрадная спявачка з Італіі Норыс дэ Стэфані. Слухачам падабаецца яе выкананне песень народаў свету — тут артыстка выступае арыгінальным інтэрпрэтатарам і заўзятым прапагандыстам: мы знаёмімся з фальклорнымі ўзорамі розных краін, «пазнаем» даўно нам знаёмае і ўвогуле дзве гадзіны канцэрта жывём у светлай атмасферы песеннага свята. Дэ Стэфані спявае ў суправаджэнні эстраднага аркестра.

Фота У. КРУКА.

НА ВЕРНІСАЖЫ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

Выстаўка была не радавою падзеяй у горадзе. Людзі ішлі і ішлі на яе. Гаранскі чамусьці думаў, што ў горадзе зусім няма аматараў выяўленчага мастацтва. А тут, як адкрылася выстаўка, ужо два тыдні поўная зала людзей.

Міхал Сцяпанавіч кожны дзень у адзін і той жа час выходзіў з дому. Больш двух тыдняў ён не быў ужо ў майстэрні. Нават дома не заседжваўся. Як самы дысцыплінаваны служачы, ён, бяжыць, нібы на службу, на выстаўку.

На трэцім тыдні ў сераду на выстаўцы зрабілі выхадны. У гэты дзень Міхал Сцяпанавіч адчуваў сябе нібы лішнім чалавекам. У часе вячэры ён пачаў расказваць пра выстаўку.

— Генадзь, — звярнуўся мастак да зяця, — хай бы хоць адным вокам зірнуў на работы мастакоў. Ці мо лічыш для сябе залішнім? — спытаў як укалоў Гаранскі зяця, які цяпер адбываў трохмесячную перадвыпускную практыку ў «Сцягу маладосці», у аддзеле культуры, які павінен быў займацца і пытаннямі выяўленчага мастацтва. — Глянуў бы хоць адным вокам на цесцеву работу. Кінуў бы вокам на дачку і на сваю жоначку. Паглядзеў бы, як яны выйшлі. Можа б жонка другі раз і спадабалася?

Мо той не зразумеў кпінаў старога і афіцыйна адказаў:

— Праслязаўтра прыйду на абмеркаванне работ. Мне і запрашэнне прыслалі, — нібы пахваліўся Генадзь.

Ён быў не ў гуморы. Хуценька павячэраў і пайшоў у другі пакой, дзе спакойна і моцна спала Міхалінка. Гаранскі нібы чакаў, калі пойдзе з-за стала Генадзь. Адразу ён неяк ажывіўся, нібы прысутнасць зяця скоўвала яго, быццам словы маглі перасесці ў горле і іх нельга будзе вымавіць.

— Разумееш, дачушка, наша з табою работа мае поспех, — гаварыў Міхал Сцяпанавіч. — Людзі да яе падыходзяць і падыходзяць. Часам збіраецца цэлы натоўп.

Гаранскі расказаў, што не першы раз ён заўважае высакаватага бландзіна з рэдкімі валасамі.

— Кожны раз хлопец стараецца тлумачыць наведвальнікам карціну, што мастак, гэта значыць я, думаў, калі маляваў яе. Адзін раз нават самога Гаранскага, прыняўшы за наведвальніка, спытаў, ці разумее ён карціну. Няёмка было самому Гаранскаму гаварыць пра свой твор, і ён сказаў:

— Разумееце, Ван-Гог лепш маляваў.

— А вы і Ван-Гога ведаеце? — ажывіўся хлопец. — Гэта быў выдатны мастак, — сказаў хлопец. — Але... Ён толькі паглядзіце вочы жанчыны. Колькі ў іх смутку, боязні за тое, што людзі не дадуць рады захаваць мір. А ў дзіцячым позірку колькі надзеі, святла. Будучая жыццёвая дарога дзіцяці ясная і выразная. Трэба быць чулым да жыцця мастаком, каб гэтае ўгледзець.

— Дзякую! — сказаў Гаранскі.

— За што?

Міхал Сцяпанавіч гаварыў, як яму той раз няёмка стала, і ён заспяшаўся з выстаўкі.

— Чаго табе няёмка, тата? — спытала Вікторыя.

— Хіба гэта добра, калі цябе незаслужана хваляць? Ды і прызнацца мне няёмка, што я, як той пляткар, падслухоўваю людскія размовы.

— А што за хлопец, ты не даведаўся? — запытала Вікторыя.

— Чаму ж не. Паводле папярэдніх дадзеных, — пачаў як не вайсковай ці змоўніцкай тэрміналогіяй Гаранскі, — ён аспірант інстытута мастацтвазнаўства.

— А я падумала, што ён звычайны чалавек.

— Ён і ёсць звычайны.

На абмеркаванне выстаўкі набралася людзей поўная зала. На прасцэніуме стаяў доўгі стол, накрыты чырвоным сукном. За ім сядзелі члены выстаўкома, члены ацэначнай камісіі: тут жа, каб не адкладваць справу, вырашана было набыць лепшыя творы для карціннай галерэі.

Міхала Сцяпанавіча таксама запрасілі за стол. Адсюль, са сцэны, ён угледзеў хлопца, які тады тлумачыў сэнс яго работы. Падумаў, той хлопец цяпер абавязкова пазнае яго, Гаранскага, і яму стала сорамна, што ён тады не прызнаўся, хто ён.

Міхал Сцяпанавіч любіў вывучаць людскія твары. Прытрымліваючыся мо таго выказвання, што твар чалавека — гэта люстра душы, Міхал Сцяпанавіч, дзе толькі можна было, углядаўся і ўглядаўся ў людзей.

Ён і тут вывучаў з-за стала людскія твары. І раптам ён заўважыў зяця. Генадзь на момант выглянуў з-за чужой спіны і зноў схаваўся за яе. Здавалася, ён некага саромеецца.

— Пачнем, таварышы, — устаў за сталом старшыня выстаўкома. — Я думаю, што не трэба нам тут ніякіх фармальнасцяў. Як той казаў, адразу пастараемся узяць быка за рогі.

Дакладчык не хацеў браць быка за рогі. Ён гаварыў доўга і мудрагеліста. Словы быццам ніяк не маглі вылузацца з шалупіння. І таму пасля даклада думкі многіх, што тут прысутнічалі, не прасвятліліся, а быццам затуманіліся. Ва ўсякім разе Гаранскі не мог улавіць, як дакладчык ацэньвае яго твор. Ён увогуле не разумеў, які пункт гледжання доктара навук на творы, выстаўленыя тут.

— Мне вельмі спадабалася карціна «Мацярынства». Яна так напісана, што можна глядзець і глядзець і ніколі не наглядзецца, — [illegible] чалавек.

Міхалу Сцяпанавічу аж сорамна стала ад такое празмернае пахвалы. Адно ён зразумеў: тое, чаго ён дамагаўся як мастак, працуючы над карцінай, дайшло да гледача. Здавалася б, што Міхалу Сцяпанавічу трэба выстаўляцца наперад, каб яго ўсе бачылі, а ён затуліўся, захаваўся за іншых. І раптам з залы пачулася:

— Скажыце, калі ласка, Міхал Сцяпанавіч, хто паслужыў натурай гэтай вашай карціне?

Гаранскі бачыў, што гэта пытаў той самы хлопец. Мастак устаў ва ўвесь рост і сказаў так, каб усе чулі:

— Само жыццё!

Старшыня запытаў:

— Задаволены?

— Так!

— Таварыш Некраш, вам слова, — сказаў старшыня.

З перадапошняга раду ўстаў і ішоў на сцэну той, хто пытаў. Гаварыць ён пачаў на хаду:

— Я, таварышы, не прэтэндую на абсалютнасць ацэнак. Няхай гэта зробяць больш дасведчаныя, больш вопытныя таварышы. Адно хачу — выказаць толькі сваё ўражанне. От тут гаварылі пра Ван-Гога. Гэта быў харошы, таленавіты мастак. Але ён ужо быў. Паўтараць яго — гэта значыць пераджоўваць тое, што ўжо з'едзена.

Хлопец хваляваўся, распаляўся і боязна было, што ён можа ўвайсці ў экстаз. За Некраша чамусьці вельмі баяўся, хваляваўся і Міхал Сцяпанавіч.

— Кожны мастак павінен быць перш за ўсё самім сабою. І мастацтва кожнага часу павінна быць самім сабою. От калі б хто з вас, мастакоў, напісаў кампазіцыю, скажам, «Чаепіцце ў Смілавічах...» Канечне, яно б ні кропелькі не было падобна на «Чаепіцце ў Мыцішчах» Пярова. Час не той, чай не той. І, галоўнае, пітцы не тыя! — аж выгукнуў Некраш.

Гаварыў ён доўга. Ні рэплікамі, ні чым іншым ніхто яго не перабіваў. Чым больш слухаў Гаранскі Пятра Некраша, тым больш праніцаўся павагаю да яго. «Башкавіты хлопец», падумаў Гаранскі.

Як не да самай апоўначы ішло абмеркаванне. І каб мо не спынілі яго, яно б магло зацягнуцца на ўсю ноч. Разыходзіліся неахвотна. У гардэробе Міхал Сцяпанавіч пачуў, як нехта з мастакоў, нібы ненарокам, сказаў:

— Гаранскага зяцёк тут. Значыць, месца ў друку забяспечана.

Хваля абурэння падмывала Міхала Сцяпанавіча. Спадылба ён іранічна зірнуў на таго, хто сказаў, і сам сабе падумаў: «Ніколі я не хрысціўся, тым больш не закрываўся ад сонца чужою рукою».

Неўзабаве ў газеце «Сцяг маладосці» паявіўся рэпартаж з абмеркавання выстаўкі. У ім было напісана: «Цікавую і змястоўную карціну «Мацярынства» экспанаваў на выстаўцы старэйшы мастак рэспублікі Міхал Сцяпанавіч Гаранскі».

Міхал Сцяпанавіч застаўся ўдзячны зяцю за такую скупую ацэнку яго работы. Відаць, хлопец не хацеў пасварыць яго, Гаранскага, з іншымі мастакамі.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне паэту Івану Калесніку з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-22-04, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 19108